Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Salomon Glaß Ingvar Nielsen Mulvad

Christus In Peccatis Nostris Serviens, Seu Dicti Prophetici Esa. XLIII,24. 25. Servire me fecisti in iniquitatibus tuis, &c. Succincta & Orthodoxa explicatio

... denuo multum correctior luci data, Ienae: Ex Ergasterio Steinmanniano, 1693

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn832079820

Druck Freier Zugang PUBLIC DOMAIN

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn832079820/phys_0001

76.

Fa_1092 (76)

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn832079820/phys_0002

1631

CHRISTUS IN PECCATIS NOSTRIS SERVIENS,

Seu

DICTI PROPHETICI

Esa. XLIII, 24. 25.

Servire me fecisti in iniquitatibus tuis, &c.

Succincta & Orthodoxa

explicatio,

Quam

DoCtore IesV faVenter annVente MortVo,

Præscitu & consensu Venerandæ & Amplissimæ

Facultatis Theologicæ

Ad placidam disputationem proponit

publicè

SALOMON GLASSIUS,

SS. Theol. Doctor & Professor

Publicus,

RESPONDENTE

INGUARDO NICOLAI,

Mulvadio-Dano,

Habebitur in Auditorio Theologico,

Pridiè Festi Resurrectionis Dominicæ,

qui ultimus Martii est,

In honorem DEI proximiq; commodum

denuò multùm correctior luci data.

JENÆ, ex Ergasterio STEINMANNIANO.

ANNO M. DC. XCIII.

Universitäts Bibliothek Rostock

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn832079820/phys_0003

בג"ה

EXPOSITIO

Verſ. 24. 25. capitis XLIII. Eſaiæ.

TEXTUS.

24. אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאוֹתֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ׃
25. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְּשָׁעֶיךָ. לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ
לֹא אֶזְכֹּר׃

Verſio Latina:

24. Servire me feciſti in peccatis tuis, fatigas me in iniquitatibus tuis.

24. Ego ego ipſe, delens prævaricationes tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.

Germanica Lutheri:

24. Mir haſtu Arbeit gemacht in deinen Sünden / und haſt mir Mühe gemacht in deinen Miſſethaten.

25. Ich / Ich tilge deine Ubertretung umb meinet willen / und gedencke deiner Sünde nicht.

PROOEMIUM.

§. 1.

QUando D. Apostolus 1. Cor. XV, 3. inquit: *Christum mortuum esse pro peccatis nostris secundùm Scripturas*, haud obscurè ad V. T. scriptorum, de Christo patiente & moriente tractantium, accuratam evolutionem nos remittit. Id quod & Christus *tùm* exemplo suo facit, *tùm* monito. *Prius*, dum monumenta Mosis, Prophetarum & Psalmorum de seloquentia Apostolis explicat, Luc. XXIV, 27. 44. 45. *Posterius*, dum scrutari jubet Scripturas (V. T.) easque de se testimonium perhibere pronunciat, Joh. V, 39.

§. 2. Quæ ipsa nos etiam movent, ut de passione acerbissimâ Salvatoris nostri Jesu Christi hoc meditationibus istis piis destinato tempore devotam ex Vet. Test. Canone, & præsertim ex Dicto allegato Esa. XLIII, 24. 25. instituamus ἐρέυνησιν καὶ συζήτησιν. Præstabimus id DEO feliciter annuente methodo eâ, quam ipse Christus in voce emphaticâ ἐρευνᾶν Joh. V, 39. nobis proponit.

§. 3. Est in illâ (observante Chrysostomo *Homil. XXI. in Genes.*) *metaphora, ducta à fossoribus metallorum, qui intimas terræ cavernas perscrutantur.* Fossores rerumque metallicarum periti *primò* omnium de metallo ipso sunt solliciti, an auri, an argenti, an æris, an cupri, an plumbi & ferri effodiendi spes in aliquo loco effulgeat, inde etiam virgulæ divinæ (quam ita vocant) adminiculo eam ad rem uti solent: *posteà* re probè exploratâ, & auri argentive venis repertis ἐρευνᾶν strenuè incipiunt, & repertas venas accuratè persequuntur; *tandem* suos ad usus effossum metallum accommodant.

Dispositio futuræ tractationis.

§. 4. Pari ratione in Dicti nostri Prophetici seu aurifodinæ precioſisſimæ inquisitione & explicatione rem aggrediemur, ut nimirum 1. *de metalli*, quod inibi continetur, *quali-*

qualitate simus soliciti, hoc est, *subjectum, argumentum* & *scopum* ejus consideremus, an scil. de Christo Jesu patiente & passione sua nos DEO propitiante agat. 2. *Auro* ibi reperto, Christumque scopum Dicti Prophetici esse, ostenso, venas ipsas accuratè perlustremus, hoc est, textum Propheticum ἀναλύωμεν resolvamus & explicemus. 3. Omnia ad *usum suum & Christianam praxin* accommodemus. *Breviter* dicendo, tractationis nostræ *tres* constituimus *Partes*: I. *De subjecto & argumento*; II. *De textus expositione*; III. *De usu textus* tùm *elenctico* tùm *practico* aget.

Christe, labore tuo qui cœlica dona parâsti,
Utilis ut noster sit labor iste, juva.

PARS I.

De subjecto & argumento textus differens.

§. 5. *Ut absque fundamento imbecillis est ædificatio, ita nisi invento scopo Scriptura est inutilis*, ait Chrysost. *super Psal. II.* Illum pensi habentes Canona, ante omnia in hoc textu, ut utiliter tractari queat, scopum jure meritò inquirimus. *Triplex* autem hoc loco sententiarum in Interpretibus videre est divortium; *Prima* inter illas mala est & *execrabilis*: *altera* media est & aliquo modo *tolerabilis*; *postrema* bona est & *laudabilis*.

§. 6. *Primam* præter Judæos & Calvinianos, perduelles Christi hostes, amplectitur CALVINUS, nobilis ille Scripturarum στρεβλωτὴς, cujus in *Comment. h. l. pag. 434.* hæc verba sunt: *Qui hunc locum de Christo exponunt, sensum Prophetæ torquent. Quare simplicior mihi videtur hæc interpretatio: Conqueritur enim Dominus, quòd homines eum peccatis suis molestum onus subire coëgerint, qui tamen reverenter se ei subjicere debuissent. Nam cùm insurgimus adversus DEUM, eum quasi servum protervià & petulantià nostrâ reddimus. Hoc autem melius exponit, cùm ait, se laborasse*

rasse, id est, varia tædia devorasse ob nequitiam populi sui. Ipsum enim quodammodo vulneramus & configimus, ut inquit Propheta, cùm respuimus ipsius vocem, neque ab eo regi nos patimur. Calvinum sequuntur alii ejus complices, præsertim MUSCULUS in *Comment. pag. 601.* qui verba *laboris & defatigationis*, in hoc textu occurrentia, explicans, ita scribit: *Laborabat & fatigabatur* (DEUS) *tùm ferendo tùm corrigendo ipsorum* (Judæorum) *peccata. Haud cadit labor & fatigatio in divinam naturam, sed humano more loquitur, ut rem ipsam, imò indignitatem rei exprimat.*

§. 7. *Secundam* sententiam amplectuntur GUALTERUS *Homil. CCXXVI. in Esa.* PISCATOR *in annotat. ad h. l.* SCULTETUS *in idea concion. super Esa.* & alii, qui de *redemtione temporali populi* Judaici in sensu *literali; de redemtione spirituali* per Christum facta in sensu *typico* hunc locum, ut & totum Caput XLIII. exponi posse & debere astruunt. Cui sententiæ PARÆUS quoque Calvinum defendens astipulari videtur, ut ex *Antiparæo* B. Hunnii *pag. 767.* videre est.

§. 8. *Tertia* B. LUTHERI *in Comment. Esa. Tom. III. Jen. Lat. f. 386. a.* & reliquorum orthodoxorum Scripturæ Interpretum sententia est, de Christo scilicet patiente, suaque obedientia, passione & morte æternam redemtionem promerente hunc textum in sensu literali agere, & Christi futuri Θεανθρώπου hæc ipsa verba esse. Cui orthodoxiæ astipulari videntur *Tremellius* & *Junius* in sua versione, quando ad *vers. 26.* sequentem annotant hæc verba: *Contestatio συγχωρητικὴ ad confirmandum superius documentum de gratuita peccatorum remissione in Christo, &c.*

§. 9. Ut de dicto sententiarum divortio rectum Scripturâ duce ferri possit judicium, utque unâ quasi fidelia duo parietes dealbari, hoc est, & sententiæ Calvini falsitas, & posterioris orthodoxæ veritas conspici queat, hoc ponimus theorema: *Christus Jesus, servitute suæ exinanitionis & obedientiæ, laboreq; passionum crucis & mortis gratuitam peccatorum*

Orthodoxa sententia.

torum noſtrorum deletionem impetrans, Dicti noſtri Prophetici (in ſenſu literali accepti) & prora & puppis eſt.

§. 10. Fundamenta aſſertionis noſtræ producimus *tùm* generalia *tùm* ſpecialia. *In genere* notari volumus *(1) Prophetarum de Chriſto teſtificationem*, quæ non ἀποπόλαιος tranſitoria & ſuperficiaria, ſed ἀκριβεστάτη accuratiſſima & exactiſſima eſt. Hinc Chriſti παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας, *paſſiones & ſubſequentes glorias* non μαρτυρεῖσθαι ſolùm ſeu *teſtificari*, ſed ἐζητῆσαι καὶ ἐξερευνῆσαι *diligenter exquiſiviſſe atque accuratè perſcrutati* fuiſſe dicuntur Prophetæ 1. Pet. I, 10. Quo pertinet univerſalis particula *Omnis*, quæ ſæpius Prophetico de Chriſto Servatore teſtimonio adjungitur in N. T. Luc. XXIV, 27. *Chriſtus incipiens à Moſe & omnibus Prophetis interpretatur diſcipulis in omnibus Scripturis, quæ de ſua paſſione exarata erant.* Videantur etiam loca Act. III, 18. 23. X, 43.

Ejus confirmatio.
I. In *genere*. Prophetarum de Chriſto *teſtificatio.*

§. 11. Ex quorum locorum conſideratione talem cum B. Hunnio (*in Antipar. I. pag. 765.*) conſtituimus meritò Canonem: *Ubicunque in Scriptura Vet. Teſt. de gratia DEI aut de propitiatione vel remiſſione peccatorum differitur, (quod fit in omnibus Prophetis,) ibidem Prophetas ad Chriſtum reſpicere, eiq; teſtimonium perhibere ut Mediatori, extra cujus ſacrificium ἱλαστικὸν paſſionis & mortis ejus nec gratia DEI, nec peccatorum venia locum ullum apud homines invenire queat.*

§. 12. Ex eorundem locorum meditatione deducimus etiam hoc: ſi textus aliquis Scripturæ Propheticæ ſine ulla abſurditate & incommoditate de Chriſto JEſu, ejusque paſſione exponi poſſit, & à plerisque Interpretibus expoſitus ſit, perperam fieri, ſi à ſana illa & analogiæ fidei congruâ expoſitione diſcedatur, & ad aliud quippiam textus trahatur. Ratio eſt: Quia omnes Prophetæ de hoc JEſu patiente ferunt teſtimonium. At in hoc vel illo loco teſtimonium non tuliſſe, evidenti ſatis ratione probari nequit.

§. 13. Sed ne obſtrepant adverſæ parti addicti, ex antece-

tecedentium συνεπείᾳ fieri manifestum, h. l. non de Christo patiente agi, cùm de liberatione temporali ex captivitate Babylonica in præcedentibus agatur, igitur in genere notari jubemus (2.) *Prophetarum consuetudinem*, quâ à typo ad antitypum de subito transire, & cùm de aliis rebus sermo ipsis est, ad Christum Scripturæ nucleum sese convertere, deque eo prophetare solent. Esa. I. luculenta de peccatis pœnisque populi Judaici extat concio, mox cap. II. ad Christi adventum & regnum prophetia flectitur, posteà cap. II, 6. & seqq. ad cœptum de incredulitate populi sermonem fit regressus. Esa. VII, 1. seqq. cùm de longè aliâ re, de obsidione scilicet Hierosolymæ ejusque divinâ solutione à Propheta institueretur narratio, subitò tamen Evangelica de Christo, à virgine nascituro, pericope vers. 14. interseritur. Confer Esa. IX, 6. 7. 8. seqq. XLV, 1. 8. Jerem. XXIII, 1. 6. XXXI, 22. XXXIII, 10. 13. 14. &c. Zachar. IX, 1. 9. &c. Gen. XLIX, 10. 18. &c.

Prophetæ sæpius *à typo ad antitypum digrediuntur.*

§. 14. Præsertim autem sæpiusculè à mentione corporalis liberationis è captivitate Babylonica ad spiritualis liberationis per Christum expeditæ mysterium dilabuntur, idque (α) *Ob beneficii illius fundamentum.* Liberatio enim illa, ut & reliqua beneficia corporalia propter promissionem de Messia, ex Israëlitis orituro, contingebant. Esa. XLV, 4. XXXVII, 35. &c. (β) *Ob ejusdem typum:* quia liberatio ista corporalis, per Cyrum præstita, fuit typus spiritualis liberationis per Christum præstandæ. (γ) *Ob ejusdem usum:* Voluerunt enim Prophetæ animos auditorum excitare, ne toti defixi essent in corporale istud beneficium, ac si in eo vera salus consisteret, sed ut ad promissionem de Messia corda elevarent. Par est ratio præsentis textus, qui etsi Prophetico de liberatione ex captivitate Babylonica oraculo subjungitur, de Christo tamen ut antitypo ejus (ad quem Prophetа ἐξερευνῶν καὶ ἐκζητῶν τὰ παθήματα αὐτῆς redit) commodè exponi & potest & debet, ut ex dicendis fiet manifestius.

§. 15. *In*

§. 15. *In ſpecie* ad aſſertionis noſtræ ſtabilitionem pro- II. In *ſpecie.*
ducimus (1) *Textus cum antecedentibus συνάφειαν ac cohæ-* (1.) Textus
ſionem. Etſi de liberatione corporali ex captivitate Babylo- συνάφεια.
nica in præcedentibus aliquo modo (ut jam dictum eſt) agitur, primarius tamen tùm hujus XLIII. tùm præcedentium XLII. XLI. XL. capitum ſcopus eſt, celebrare beneficia per Chriſtum in N. T. impetranda. Quod licet SCULTETUS *Ideâ concion. ſuper Eſa. LXIII.* negare præſumat, non tamen obſcurum poteſt eſſe illi, qui ſine præconceptæ opinionis glaucomate dicta capita intuetur.

§. 16. Cap. XL, 3. 4. 11. quin de præcurſore Chriſti Johanne & de ipſa Mediatoris ſuavi Eccleſiæ gubernatione agat, dubium poteſt eſſe nullum. Cap. XLI, 27. מְבַשֵּׂר Evangelizantis cujusdam à DEo dati fit mentio, is quisnam ſit, ex ſequenti ſtatim cap. XLII, 1. ſeqq. cognoſcitur: *Ecce*, (inquit DEus Pater, is Evangeliſta, de quo dixi, eſt) *ſervus meus, in quo innitar, electus meus, in quo complacuit animæ meæ.* Is non *Iſrael bonus & fidelis* ſive populus Iſraeliticus (ut Semijudaizans quidam nugatur, cui reſpondet ipſe SOCINUS, & de Chriſto exponit in explicationibus locorum Scripturæ, ſubnexis explicationi *I. Part. cap. I. Joh. pag. 67. ſeqq.*) ſed JEſus Chriſtus eſt, ut patet ex Matth. III, 17. XII, 18. XVII, 5. 2. Pet. I, 17. quibus locis *partim* Propheticus textus diſertè ad Chriſtum accommodatur, *partim* haud obſcurus ad eum reſpectus habetur. Cap. XLIII. ſtatim ſub initium Dominus alloquitur Eccleſiam, illamque pollicitatione præſentiæ ſuæ in omnibus adverſis gratioſæ ſuaviſſimè conſolatur (perinde ut Matth. XXVIII, 20.). Mox verſ. 5. ſeqq. de vocatione gentium illuſtre ſubjungitur vaticinium (quod verſ. 11. *Jehovæ* adſcribitur, *extra quem non eſt Salvator.* Is autem Chriſtus eſt, Act. IV, 12.). Verſ. 18. 19. 20. idem beneficium repetitur, mentione ſolitudinis à DEO irrigatæ & fœcundatæ, id quod per effuſionem Spiritus Sancti & inſecuturam Evangelii prædicationem inter gentes effectum iri, cap. XXXII, 15. ſeqq. Propheta docet. His demum præmiſſis, ad fontem ac

ſcaturiginem omnium beneficiorum Propheta textu præſenti accedit, ad gratuitam ſcilicet peccatorum condonationem, in ſanguine patientis Salvatoris fundatam.

(1.) Textus conſideratio.

§. 17. (2.) *Loci præſentis conſiderationem.* Eviden ia ejus talis ac tanta eſt, ut non niſi inſigni quadam στρεβλότητι ac detorſione à Chriſto JEſu patiente aliò trahi poſſit. Ecce enim (*a*) Is loquens hîc introducitur, quem *propter peccata noſtra ſerviiſſe ſive laboraſſe & defatigatum eſſe* conſtat. Is verò Chriſtus mediator eſt. Si obſtrepat Calvinus, ἀνθρωποπαθῶς hæc accipienda & DEo metaphoricè tribuenda eſſe, jure flagitamus contortæ hujus expoſitionis ſolidum fundamentum. (*Solidum* inquam. Nam quod verbis, *ipſum quodammodo vulneramus & configimus, ut inquit Propheta, cùm reſpuimus ipſius vocem, &c.* reſpicere videtur ad Zach. XII, 10. nullius momenti eſt. Is enim locus de Chriſto agit, teſte Johanne cap. XIX, 37. Apoc. I, 7. & in pari damnabili culpa hæret Calvinus, quod verba Prophetæ, *reſpicient ad me, quem confixerunt*, metaphoricè *de continua DEI irritatione & perverſa contumacia exponit* in *Comment. ſuper Zach. pag. 709.*) Illud interea dum fruſtrà quæritur, nos textus proprietati inſiſtentes conferimus cum dictis verbis Eſa. LIII, 11. ubi labor iſte ad acerbam paſſionem refertur, ut totius capitis contextus luculenter oſtendit: item Pſalm. XXII, 15. 16. ubi defatigatio illa non minus ad paſſionis ignominiam accommodatur.

§. 18. (3) Is hîc loquens introducitur, *propter quem* delentur peccata noſtra. Ita enim habent verba: *Ego ego* (ſum) *ipſe, delens prævaricationes tuas* לְמַעֲנִי *propter me.* At verò propter ſolum Chriſtum delentur peccata noſtra, atteſtante universa Scriptura. Dan. IX, 17. 19. Act. IV, 12. &c.

§. 19. Si pro palliatione Calvini dicere velit *Paræus*, loquentem introduci Chriſtum, *non ut mediatorem, ſed ut Jehovam, verum cum Patre & Spiritu Sancto DEum:* Breviter dicimus, ſubordinata non poſſe nec debere ſejungi ſibique invicem opponi. Loqui Chriſtum ut Jehovam concedimus

dimus, idque patet ex collatione *vers. 16.* excludi verò ipsius mediatorium officium, sive ipsum non loqui ut mediatorem, negamus, cum *propter seipsum* (ratione officii istius ἱλαστικῆ) peccata se remittere dicat. Ita igitur argumentamur: *Cujus respectu* vel intuitu Jehova peccata condonat, ejus respectu loquens in hoc textu introducitur. At respectu officii mediatorii & propitiatorii Jehova peccata condonat. Ergo respectu ejusdem introducitur in h. l. loquens.

§. 20. Si Paræus excipiendo pergat, *sensum phrseos* לְמַעֲנִי *propter me, non esse propter meum meritum, sed potius*, ut Ezech. XXXVI, 22. *propter nomen sanctum meum, hoc est, propter clementiam meam:* Respondemus (*a*) ex præcedenti laboris & defatigationis sive passionis mentione palam fit, meriti intuitum hîc non excludi. (*b*) Rursus perperam opponuntur ea, quæ se invicem consequuntur & præsupponunt. *Propter me* idem esse ac *propter clementiam sive gratiam meam*, concedimus, (& ita orthodoxè etiam explicat *Brentius* in h. l.) at propterea excludi Christi patientis meritum, inficiamur, quin invertendo totum concludimus, quia clementia & misericordia DEi extra & præter Christi meritum nullum potest habere locum, E. etiam h. l. idem meritum seu eadem satisfactio includitur. *Neque remissio peccatorum propterea desinit esse (respectu nostri) gratuita, si maximè in Christi Salvatoris merito consistat*, quæ sunt verba Hunnii in *Antipar. I. pag. 776.* apud quem plura de hoc argumento vide. Confer etiam inferius §. 71.

§. 21. (3.) *Aliorum locorum collationem*; quorum duo tantùm evidentia producimus: 1. Psal. XL, 7. verba ita habent: *Sacrificium & munus noluisti, aures fodisti mihi, holocaustum & sacrificium pro peccato non postulasti.* Vers. 8. *Tunc dixi; ecce veni, in volumine libri scriptum est de me, &c.* quo in in Psalmo Christum loqui liquet ex Ebr. X, 5. 6. 7. &c. dicimus autem parallelum esse locum istum nostro textui vel maximè; *Quemadmodum* enim Psalm. XL. oppositio fit inter (3.) Aliorum locorum *collatio.*

ter Vet. Test. sacrificia (quæ peccata expiare non potuerunt, Heb. X, 4.) & inter Christum, unicum propitiatorium sacrificium: Ita eadem *ἀντίθεσις* est Esa. XLIII, 23. 24. 25. *Quemadmodum* ob inefficacitatem Vet. Test. sacrificiorum Christus dicit, quòd ipse venturus, & in *θυσίαν Θεῷ ἐυπρόσδεκτον* se oblaturus sit: Ita & Esa. XLIII. sacrificiorum istorum inutilitati futurum suum *laborem*, *servitutem*, *defatigationem*, hoc est, passionem & meritum opponit. Confer etiam Malach. I, 10. 11.

§. 22. 2. Esaiæ caput LIII. luculenta præsentis textûs est explanatio, ut accuratius conferenti & intuenti fiet evidens. Nam & *labor ac defatigatio*, cujus in nostro textu fit mentio, pulchrè de passionis ignominia & vehementia exponitur, & *passionis fructus*, gratuita scilicet peccatorum remissio non minus accuratè proponitur *vers. 11.* Possunt huc referri omnia illa Scripturæ Dicta, quæ Christum pro nobis passum, & sanguine suo nos à peccatis purgantem describunt, quorum copia benè multa.

(4.) Sententiæ contrariæ conditio.

§. 23. (4.) *Sententiæ contrariæ conditionem.* Duplex ea, ut superius §. 5. 7. assertum. *Prior* Calvini, quæ Christum mediatorem ab hoc textu planè exsculpit. *Posterior* aliorum, qui secundariò & typicè eum inibi contineri asserit. Utramque dicimus esse erroneam, maximè verò priorem.

§. 24. Est enim Calvini illa expositio (α) *A textu aliena & contorta.* *Ait* Calvinus, non loqui hîc mediatorem, sed Jehovam. At Christum, qui est & Jehova & mediator, hîc introduci, paulò superius est ostensum. *Ait* Calvinus, sermonem esse non de labore proprio & intensissimâ passione, sed de labore metaphorico, qui *ἀνθρωποπαθῶς* DEO tribuatur. At de labore, propriè accepto & defatigatione in agone & passione Christo obveniente agi, res ipsa loquitur. *Ait* Calvinus, DEum (iratum) conqueri, quod ob nequitiam populi varia tædia devorârit, & quodammodò vulneratus & confixus sit. At verba *non iracundi* & conquerentis,

rentis, sed *planè propitii*, placati & peccata remittentis hæc esse, res non minus apertè clamat. Et qualis quæso connexio verborum Jehovæ: *Ego varia tædia devoravi* (ita enim Calvini verba habent,) ob nequitiam tuam. Ergò tibi peccata tua remittam?

§. 25. (β) *Periculosa*, cùm firmissimum Judæis, Arianis & Photinianis oppositum pro astruenda vera DEitate Christi argumentum enervet & nobis eripiat, (quod ipse *Paræus*, citante D. HUNNIO *pag. 770.* diffiteri non potuit,) illud tale est: *Iste serviens & laborans in peccatis nostris, & delens inquitates nostras propter se, est Jehova. Idem verò est Christus. Ergò.* Hîc minorem à Calvino cum Judæis & reliquis hujus sulphuris & furfuris hominibus negatam & totum argumentum enervatum vides.

§. 26. (γ) *Nova* & ab antiquioribus ac sanioribus reliquis Interpretibus minùs recepta, qui uno ferè ore ad Christum patientem hæc verba referunt. Hieron. *Tom. IV. in Esa. pag. 144. b. Ego propter me, quia misericors sum, & patiens & multarum miserationum, delebo omnes iniquitates tuas, in aspersione & sanguine Novi Testamenti, delens vetus chirographum, quod adversum te scriptum erat, & peccatorum tuorum ultrà non recordabor, quæ tibi, si credere volueris, in baptismate dimissurus sum, &c.* Temeritas autem est, absque evidenti causa discedere à communi, rationumque columnis firmissimè stabilitâ interpretatione.

§. 27. Quin & Calvinum propriæ fidei complices quidam deserunt. ZANCHII (allegante Hunnio *pag. 776.* horum verborum hæc est ἔκθεσις: *Idem ipse Christus, peccata nostra ita suo sanguine expiata condonat, non propter merita nostra, sed propter se, hoc est, propter merita sua, passionem & mortem suam, &c.* Et paulo post: *En deletionem iniquitatum nostrarum propter se, id est, propter suum sanguinem. Hem DEum redemisse Ecclesiam suo sanguine, & alia id genus infinita; quæ utrumque docent, nempè Christum factum esse servum, serviisse & propter peccata nostra: Et eun-*

dem ea delere propter seipsum, hoc est, propter suam mortem. An non hac ratione optimè consentiunt inter se, & suavem gignunt harmoniam Scripturæ Veteris & Novi Testamenti? Ac si juxta regulam Christi ita scrutemur Scripturas, ut quæramus Christum, & quæsitum ductu Apostolorum, in eis illum inveniamus: quis homo improbare queat, (at improbat Calvinus sibi soli sapiens,) *talem q; Scripturarum interpretationem damnare? Est enim finis & scopus omnium Scripturarum Christus.*

§. 28. Congrua his habet OECOLAMPADIUS in *h. l.* ubi glossam Calvini Judæis apertè simul adscribit: *Judæi* (inquit, & Calvinus Ἰουδαίζων) *hunc locum exponunt de patientia DEI, peccantes longanimiter ferentis & à peccatis nos prohibentis. Atqui sequentia comprobant hanc redemtionis fuisse viam, ministrante Christo, dicit enim: Ego deleo iniquitates, ego scilicet qui porto, & quem fecisti servire in peccatis: deleo peccata, non propter opera tua, sed propter me, hoc est, propter meam ipsius bonitatem.* Hæc ille. Quin & *Paræus* ipse vi veritatis adactus à Calvino discedit, & per laborem atque servitutem notari passionem, Esa. LIII. descriptam, asserit *pag. 161. Defens. Calvin. contra Hunn.* Hæc de Calvini sententia.

§. 29. *Altera* sententia etiamsi Calvini sit paulò tolerabilior, tamen & ipsa locum apud saniores Scripturarum interpretes mereri aliquem haud potest, cùm in ipsa textus literali expositione cum priore conveniat, Christi verò passionem & meritum *secundariò* tantùm, in typo, & ut utilem doctrinam ex textu deductam ibi contineri asserat. Eadem igitur contra illam militant argumenta, quæ superius sunt producta.

§. 30. Hisce nunc expeditis nostrum coronidis loco repetimus theorema: *Christus JEsus, servitute suæ exinanitionis & obedientiæ, laboreq; passionum crucis & mortis gratuitam peccatorum nostrorum deletionem impetrans, Dicti nostri Prophetici (in sensu literali accepti) & prora & puppis est.* ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

PARS

§ : (15) : §

PARS II.

Textus expositionem continens.

§. 31. Auri spe effulgente, & Christum textus nostri Prophetici scopum esse ostenso, eundem juxta methodum supra positam ἐρευνᾶν & interpretari incipimus, quod commodissimè omnium fiet, si & φράσεων & πραγμάτων, verborum & rerum, accuratam habeamus rationem. Constituemus igitur *duo* hujus Partis secundæ *Membra: Prius* ἐξήγησιν γραμματικὴν complectetur, & verborum proprietatem, phrasiumque Propheticarum qualitatem atque ἔμφασιν expendet. *Posterius* ἐξήγησιν μεθοδικὴν καὶ θεολογικὴν habebit, resque in textu contentas ordine congruo digestas proponet & explicabit.

MEMBRUM I.

Ἐξήγησις γραμματική.

§. 32. אַךְ] particula μεταβατικὴ sequentia cum præcedentibus verbis *adversativè* conjungens. Ariæmont. *Verùm*, Jun. & Tremell. *Quin*, Vatab. *Sed*, LXX. ἀλλὰ reddunt: aliàs etiam *certè*, *profectò*, *tantùm* significat. Accentus, suprà positus, *Rebbiah* vocatur, commatis sive periodi nota: h. l. cùm distinctione nulla sit opus, patet emphaticè ipsum adhiberi, sermonem paulatim sistere, & de dicendarum rerum gravitate quasi monere.

§. 33. הֶעֱבַדְתַּנִי] *Servire fecisti me*, ut Ariæmont. & Vatab. vertit. Jun. Tremell. *servitute premis me*. Luth. **Mir hastu Arbeit gemacht.** Est 2. præter. Hiphil cum affixo 1. pers. radix est עָבַר servivit, vel DEO, eum religiosè colendo; vel *hominibus*, ipsis operâ ac officiis inserviendo; vel *terræ*, illam arando, præparando, excolendo, &c. In Hiphil הֶעֱבִיד servire fecit seu coëgit, in servitutem redegit, Exod. I, 13. de dura illa servitute accipitur, cui Ægyptii Israëlitas

litas בִּבְרֵךְ in sævitia subjecerunt. Hoc loco servitium illud denotat, cui Christus ob peccata nostra tempore exinanitionis fuit subjectus, Philip. II, 7.

§. 34. Et notandum hîc, *quod verba in Hiphil præter significationem directæ efficientiæ aliis etiam modis in sacris literis usurpentur*, de quibus alibi. Hîc non tàm propriè & effectivè, (neque enim homines peccantes directâ efficientiâ fecerunt servire Filium DEI, vel in duram & diram illam servitutem depresserunt,) quàm vel *occasionaliter*, (quia homo peccans & genus humanum secum perdens occasio fuit Filio DEI, ut humanam naturam assumeret, & in ea se exinaniret, ut Lyranus explicat,) vel ἐμφατικωτέρως etiam *permotivè*, (quia miseria humani generis causa προκαταρκτικὴ & permovens fuit istius divinæ misericordiæ,) accipitur. Et nota contra Calvinum, עָבַד servitutem nuspiam DEO vel propriè vel metaphoricè (ut significet tædium sive fastidium) in Scripturis attribui.

§. 35. LXX. versio (quam nos habemus) h. l. variat, quidam Codd. habent προέσης μȣ, *obsistis mihi*: alii προέσην σȣ, *defendi te*; (ita legunt Cyrill. Theod. Euseb. *Lib. X. Demonstrat.*) alii προήσπισα, alii etiam ὑπερήσπισά σε, q. d. pro *scuto me opposui in iniquitatibus tuis*, id est, contra iniquitates, & hoc verbo exprimi quidam dicunt, quid nobis Christus contulerit & quomodo dicatur laborem & dolorem pro nobis pertulisse.

§. 36. בְּחַטֹּאתֶיךָ] Ariæmont. *In peccatis tuis.* Pagn. *propter iniquitates tuas.* Tremell. *propter peccata tua.* Luth. in (Piscat. mit) deinen Sünden. Est nomen plurale cum præfixâ & affixâ particula. ב præfixum aliàs בֵּית הַכְּלִי *beth vasis* dicitur, notans scil. subjectum in quo cujuscunque rei. Alia significatione etiam ב בֵּית הָעֵזֶר *beth auxilii* dicitur, notans causam, instrumentum aut modum actionis, ut etiam h. l. commodè accipi potest, hoc sensu: *Servire fecisti me in peccatis tuis.* Sunt enim peccata nostra (ut antè dictum) causa impulsiva istius Filii DEI obœdientiæ. Neque

que tamen abnuimus, pro *propter* etiam posse accipi, sicut accipitur Gen. XVIII, 28. Os. XII, 13. & alibi. חַטֹּאת plurale est constructum à singulari חַטָּאת peccatum, scelus, (metonym. etiam *peccati pœnam*, item *sacrificium pro peccato* alibi significat,) radix est חָטָא erravit à scopo, peccavit, deliquit: ubique in Scripturis obvia. Accentus voci huic impositus zakephkadon vocatur incisum minus sive comma (interdum etiam colon) constituens.

§. 37. הִרְבַּעְתַּנִי] Ariæmont. *laborare fecisti me*, Tremell. *fatigas me*. Vulgat. *præbuisti mihi laborem*, Luth. und hast mir Mühe gemacht / connexivam ET supplens ut ἐλλελείπωσαν. Est itidem 2. præterit. Hiphil cum affixo נִי radix est יָגַע laboravit, defatigatus fuit. Convenire eam, Försterus in *Lexico* ait, cum radice נָגַע tetigit, & differre ab eadem modo significandi, *attactionem* scil. *laboriosam, & quæ cum anhelatione & defatigatione fit*, denotans. Et sic pulchrè cum hoc verbo (quod Christi acerbum agona & passionem h. l. notat,) conferri posset, quod Christus patiens Esa. LIII, 4. dicitur נְגוּעַ *graviter attactus, percussus*, & vers. 6. ubi Dominus in Christum dicitur הִפְגִּיעַ *irruisse*, sive *occurrere & incurrere fecisse omnium nostrûm iniquitates*. Hic ille attactus iræ divinæ, hæc illa defatigatio, quam Salvator h. l. sibi attribuit. Vid. plura inferiùs *Part. III. quæst. IV.*

§. 38. בַּעֲוֹנֹתֶיךָ Ariæmont. *in iniquitatibus tuis*. Pagn. *propter iniquitates tuas*. LXX. ἐν ταῖς ἀδικίαις σου. Luther. in (Piscat. Herb. mit) deinen Missethaten. Est iterum plurale fœmininum, præfixa & affixa voce stipatum. Abjecto ב præfixo, & ךָ affixo, ut & י nota affixi ante pluralia fœminina: item syllaba וֹת formativa plural. manet עָוֹן perversitas, vitium, malitia, peccatum (in plural. mascul. & fœmin. formâ gaudet) radix est עָוָה curvus, contortus, perversus, item, ad animum si referatur, pravus, malitiosus fuit, perversè egit. Accentus finalis hujus versus *Silluc* vocatur, cui duo crassiora puncta, *Soph pasuc* dicta, adduntur, (etsi pro eodem accentu quidam habent,) inveniuntur autem

tem notæ illæ in fine ſingulorum verſuum Biblicorum, paucula ſi excipias loca, ubi *Athnach* verſum claudit, Gen. IV, 8. XXXV, 22. Joſ. IV, 1. VIII, 24. Judic. II, 1. etſi & hîc aliis aliter videatur.

§. 39. אָנֹכִי אָנֹכִי] *Ego, ego.* LXX. ἐγώ εἰμι, ἐγώ εἰμι, repetitio ejusdem pronominis valdè emphatica, quâ remotis omnibus cauſis meritoriis ſoli ſoli Chriſto laus illa & gloria gratuitæ peccatorum remiſſionis vindicatur.

§. 40. הוּא] Ariæmont. *ipſe*, Pagn. *ſum*. Piſc. (bin) derſelbige. Luther. ſenſu inviolato omiſit. Cæterum Scripturæ uſu ſatis comprobatum eſt, *pronomina ejusmodi ſeparata* (ſi ſint absque ה præfixo & demonſtrativo) *peculiari elegantiâ vel loco verbi ſubſtantivi poni, vel ellipſin ejusdem inducere.* Vide Geneſ. III, 11. *quod nudus* אָנֹכִי *eſſem* vel *ego* ſcil. eſſem. Sic verſ. 17. & 19. Exod. XII, 11. &c. Sic h. l. *Ego ego* הוּא ſum (delens) vel *ego ego is*, ſcil. ſum (qui deleo &c.).

§. 41. Quidam hac voce הוּא reſpectum haberi aſſerunt ad nomen DEI, cujus vicem ſuſtinere Pronomen iſtud, patere putant ex Deut. XXXII, 29. *Videte nunc, quia ego ego* הוּא *ipſe, & non ſunt Dii mecum*, id eſt, quòd ego ſum DEUS vel Jehovah, Eſa. XLII, 8. XXXV, 4. Nehem. IX, 7. Eſa. XLVI, 4. Quo fortean haud incongruè referri poſſet vox ὁ αὐτὸς, quæ Chriſto propter immutabilitatem (& conſequenter etiam propter DEitatem) tribuitur Heb. XIII, 8. Et nomen ἀυταυτὸς, *quod admirabili ſignificatus ambitu à ſe excogitatum* dicit ſubtiliſſimus Scaliger *Exercit. CCCLXV. Sect. II.* Quidam etiam vocula הוּא in hoc textu poſita reſpici ajunt ad primævam promiſſionem Gen. III, 15. הוּא *ipſum* (ſemen mulieris) *conteret caput tibi* (ſerpenti infernali). q. d. Ego ego ſum הוּא ille ipſe illud ſemen mulieris, qui contriturus ſerpentis caput & prævaricationes tuas vi meriti à me præſtiti deleturus ſum. Sed prima expoſitio plana eſt & ſimpliciſſima.

§. 42. מֹחֶה] *delens* ſeu *qui deleo*, vel ſimpliciter etiam

iam, *deleo*. Solent enim Hebræi, qui præsens Indicativi non habent, pro eo usurpare præsens participium. (LXX. ὁ ἐξαλείφων *deungens*, seu *quod illinendo adhæserat*, *abstergens*, quæ eadem vox græca usurpatur Coloss. II, 14. de obliteratione chirographi, ubi Syrus Interpres verbo עָטָא utitur, quod *obducere litura*, *delere* significat, cognationem habens cum Hebr. עֵט *calamus*, *stylus*, quasi esset calamo seu stylo superinducto ex charta scriptum aliquid delere.) Est particip. Benoni sive præsens in Paal, radix est מָחָה tersit, abtersit, abluit aquâ oculos, & per metaph. abolevit, removit, destruxit, evertit, & de peccato usurpatum, *remisit*, condonavit. *Quidam* metaphoram ajunt esse in hac voce, quando de peccatorum remissione usurpatur, quâ alludatur ad tabulas rationum, in quibus annotantur debita, & significare talem deletionem, cùm characteres debito persoluto obliterantur & lineolâ perstinguuntur. Quò referunt parabolam de rege, condonante decem millia talentorum, Matth. XVIII. & quod de deletione chirographi Coloss. II, 14. dicitur. Sicut autem debitum persolutum quamvis lineolâ deleatur, signatura tamen & pictura literarum manet: ita quoque peccata nostra (ajunt) ex libro DEI expunguntur, non ut non amplius extent, sed ne imputentur, cùm Christi sanguine sint deleta. Cujus rei usus erit inferiùs *Quæst. VII.*

§. 43. פְּשָׁעֶיךָ] Ariæmont. *prævaricationes tuas*. Tremell. *defectiones tuas*. Vulgat. *iniquitates tuas*. LXX. τὰς ἀνομίας σου. Luther. deine Ubertretung. Est plurale cum affixo 2. personæ (propter quod terminatio genuina ים abjicitur) à singul. פֶּשַׁע defectio, rebellio, transgressio, idque *tertium* peccati synonymon nomen est, in hoc unico textu Prophetico occurrens: (multa scil. apud Hebræos, Græcos, Latinos & Germanos peccati nomina occurrunt, *ut vel ipsa appellationum frequentia naturam nostram de extremâ corruptione seu depravatione accuset*, quæ sunt verba Dn. D. Mentzeri in *Exegef. August. Conf. Art. II. pag. 57.*) radix est פָּשַׁע transgressus est voluntatem Domini ex superbia, rebellis

bellis, seditiosus fuit, defecit. *Concord. Hebr.* à R. Mardochai Nathan conscripta, ajunt, *idem notare quod* זָדַר id est, *superbire, præsumtuosè agere, ex certa malitia peccare: aut* מָרַד id est, *rebellare, prævaricari, deficere, unde dicit R. Kimhi, quod sit exire à voluntate vel præcepto, ex superbiâ.*

§. 44. לְמַעֲנִי] *propter me.* LXX. ἕνεκεν ἐμοῦ. Luther. Umb meinet willen. Est præpositio, denotans *propter* (& cum Infinitivo significat *ut, eò quod, propterea*) cum affixo 1. pers. Illam quidam ab inusit. radice מען, quidam ab עָנָה (*respondit*) deducunt, quasi *causæ redditionem & responsionem denotet.* Prov. XVI, 4. alia hujus vocis forma extat, לְמַעֲנֵהּ *propter semetipsum*, cùm deberet esse לְמַעֲנוֹ simplex igitur forma esset לַמְעֵנֶה (quæ nominum aliàs propria est), inde & d. l. nominis vicem sustinere à nonnullis asseritur, de quo plura nunc non addimus. Hoc obiter notandum, לְמַעַן interdum *causam meritoriam & impulsivam*, ut h. l. interdum *causam finalem* sive *objectum* denotare, ut cap. eod. vers. 14. לְמַעַנְכֶם *propter vos missi in Babel*, id est, in usum vestrum. Accentus subscriptus *Atnach* dicitur, mediæ distinctionis sive coli ut plurimum nota, etsi interdum planè non distinguit, Gen. I, 1. Psal. XXXVI, 8. LXXXIV, 4. Jer. XIII, 13. &c.

§. 45. וְחַטֹּאתֶיךָ] *& peccata tua* sive *peccatorum tuorum.* Eadem vox quæ anteà etiam adfuit, nisi quod variatio est in affixo, quod superiùs ב h. l. ו copulativum est, genuinam significationem (cùm aliàs valdè πολύσημον sit) retinens.

§. 46. לֹא] adverb. negandi *& non*, cujus significata & idiotismos quære in Lexicis. Hoc loco nota, interdum א cum ו permutari, & in textu scribi לֹא cùm legi debeat לוֹ ipsi. Talia loca 15. Masorethæ Hebræorum Critici observarunt, quorum enumerationem vide apud Schindler. *in Lexico pag. 927.*

§. 47. אֹזְכֹּר] Ariæmont. *recordabor.* Tremell. & Jun. in præsenti, *recordor.* LXX. μνησθήσομαι. Est autem futurum Paal sive Kal (quod initialis litera א quæ איתן dici consuevit, innuit) à radice זָכַר recordatus est, memor fuit, quomodo

DEO

DEO attribuatur, vide inferiùs §. 70. De accentu finali dictum §. 38. Atque hæc de ἐξηγήσει γραμματικῇ sufficiant.

MEMBRUM II.

Ἐξήγησις μεθοδικὴ καὶ θεολογικὴ.

§. 48. Benè Auguſtin. de *Verbo Domini Serm. II. Legat inferiora & ſuperiora, & inveniet ſenſum, quem pravus volebat malè interpretari.* Ut igitur & noſtri textûs perſpicua fiat explicatio, age paululum ad ſuperiora recurramus, & brevem totius capitis XLIII. proponamus ἀνάλυσιν.

§. 49. *Quatuor* ejus conſtitui poſſunt *partes:* I. *Divina promiſſio.* Promittit enim DEus Eccleſiæ (tùm Judaicæ, tùm Chriſtianæ in N. T. colligendæ,) 1.) *gratioſam præſentiam & protectionem*, verſ. 1. ſeqq. cujus adducit *partim* certitudinem, quæ nititur (α) *divinâ veritate. Sic dixit Dominus*, verſ. 1. qui ſcil. conſtans & verax eſt in promiſſis. (β) *Divinâ benignitate*, palàm facta operibus gratiæ priſtinis, creatione, redemtione, vocatione, appropriatione, quæ ſingula eod. verſ. 1. continentur: *partim* modum & qualitatem: fit enim illa protectio *(a) per ereptionem ex periculis*, quorum duæ primariæ ſpecies exprimuntur, *aquarum* ſcil. *& ignis*, verſ. 2. (ut ex Pſal. LXVI, 12.) ex quibus particularibus univerſalis (uſu Scripturæ conſueto) extrui debet regula. (*b*) *Per hoſtium directionem & averſionem*, aliò enim aliàsve ad terras remiſiſſe ſe DEus ait hoſtes, ut populo ſuo interèà parceretur, verſ. 3. 4. cujus cauſa *amor divinus* conſtituitur, verſ. 4. Promittit 2.) *Gratioſam Eccleſiæ N. T. collectionem, gentiumq; vocationem*, verſ. 5. & ſeqq. cum quo confer Eſa. XLIX, 18. & ſeqq. Hæc capitis pars prima. Diſpoſitio capitis XLIII.

§. 50. II. *DEitatis veræ aſſertio*, à verſ. 8. ſeqq. Quæ (ut in antecedentibus quoque capitibus) expeditur mentione (1) *omniſcientiæ* & futurorum prædictionis: ubi κατ' ἄρσιν removetur omnis hominum ſapientia, verſ. 8. 9. κατὰ θέσιν ponitur DEus, omnia exactiſſimè ſciens, & ſervis ſuis,

is, tùm *primario illi*, qui Christus est, vers. 10. tùm *secundariis* seu Prophetis futura revelans, vers. 10. 12. (2) *Æternitatis*, vers. 11. & 13. (3) *Misericordiæ*, extra se enim non esse inquit Salvatorem, vers. 11. (4) *Omnipotentiæ*, vers. 13.

§. 51. III. *Promissionis continuatio*, à vers. 14. Promittit igitur DEus 3.) *gratiosam ex captivitate Babylonica liberationem*, vers. 14. seqq. *& hostium captivantium deletionem*, ibid. 4.) Regressus fit ad beneficium secundum, à Jehova promissum, *vocationis* scil. *gentium* tempore N. T. quæ ipsa suavibus proponitur metaphoris, (α) *germinationis*, vers. 19. *novum* (inquit, beneficium) *germinabit* תִּצְמַח quam novitatem de Novi Test. tempore exponendam esse, patet ex 2. Cor. V, 17. Apoc. XXI, 5. (β) *Fœcundationis* locorum desertorum, ibid. (γ) *Cicurationis*, ferarum indomitarum, vers. 20. (δ) *Irrigationis* locorum aridorum, ibid. quibus beneficium dictum describi patet ex vers. 21. (Confer 1. Petr. I, 9. *Nescio*, inquit Münst. *in h. l. si clarior aliquis locus ex Scriptura contra perfidos Judæos, quàm iste sit, produci possit, qui tàm apertè abroget Judæorum ceremonias & sacrificia. Populum*, inquit Propheta, *novum formabit sibi Dominus, qui pro sacrificiis Mosaicis enarret laudes ejus.* Vide etiam Galatinum *Lib. VI. de Arcan. Cathol. Veritat. cap. XV. pag. 370.)* & ex collatione *cap. XXXII, 15. seqq.*

§. 52. IV. *Promissionis & beneficiorum divinorum causa ac scaturigo.* Multa & magna capite hoc & præcedente promissa sunt bona, ab iis ceu rivulis limpidis ad ipsum fontem Propheta digreditur, & causam manifestat, quâ motus DEus tanta humano generi, Ecclesiæ & populo Judaico bona & dona conferat.

§. 53. Proponitur autem ea 1. ἀφηιτικῶς, *negativè*. Causæ sunt 1.) non *merita* bonorum operum *moralium*, quæ vers. 22. verbis *invocandi* & *laborandi* proponuntur. 2.) Neque *merita* bonorum operum *ceremonialium* sive *sacrificia*, ea enim si absque fide fiant, idem est ac si non sint oblata, hinc negat sibi esse quæpiam oblata sacrificia, vers. 23. neque

que eo fine (ut à DEO aliquid mererentur,) fuêre à DEO mandata, verſ. eod. inde etiam in ſe ad placandum DEum fuêre inefficacia, quod adſtruit verſ. 24. *& adipe victimarum* לֹא־הָרְוִיתָנִי *non inebriaſti me*, hoc eſt, explicante Luthero, *non poſſum placari ullis tuis ſtudiis, nulla tua opera & ſacrificia mihi ſatisfaciunt.* 2. θετικῶς poſitivè. Cauſa & remiſſionis peccatorum & reliquorum omnium beneficiorum eſt unica & ſola mea gratia, in merito & ſatisfactione meâ fundata, verſ. 24. 24. de quo mox plura.

§. 54. Huic & ἀρσ & θέσ (cur homo nihil mereri poſſit, omnia verò in ſolidum divinæ adſcribenda ſunt miſericordiæ) ſubjicitur cauſa verſ. 26. Omnes enim ſunt peccatores, à *primo Parente* Adamo conſtituti, verſ. 27. (Rom. III, 23. V, 12, 19.) inde ſi pro merito hominum Judæorumque agere vellet DEus, abjiciendi, anathematizandi, damnandi forent, verſ. 28. Hæc brevis eſt *capitis* XLIII. analyſis. Nunc ad *verſ. 24. 25.* de qua pericope πρώτως nunc agimus, revertimur.

§. 55. *Duæ* primariæ ſunt ejus *partes*. *Prior* de paſſione Salvatoris: *Poſterior* de paſſionis merito & efficacia agit. Illa verſ. 24. hæc verſ. 25. continetur. Diſpoſitio præſentis textus Prophetici.

PARS PRIOR.

§. 56. In *priori* parte *tùm* ipſa paſſio, *tum* paſſionis cauſa & objectum conſideranda proponuntur. *Ipſa Chriſti paſſio* duobus emphaticis exprimitur vocabulis; 1. אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי *veruntamen ſervire* vel etiam *laborare feciſti me*, utrumque enim vox Hebræa notat, quæ tamen conjungi, & hoc uno ſignificatu efferri queunt, *ſerviliter laborare feciſti me*, ſeu *laboriosè ſervire feciſti me*. Loquitur autem, ut ſuperius aſſertum eſt, Chriſtus ipſe Mediator, ad paſſionem ſuam pro peccatis humani generis ab æterno præordinatus, 1. Petr. I, 20. & à Prophetis divinitùs illuminatis prædictus, 1. Petr. I, 10. 11. Annectitque hæc ſua verba ſuperioribus μεταβάσει adver- 1. Ipſa *paſſio*. Connexio

cum præcedentibus. adversativâ, q. d. tantum abest, ut vel servitiis & operibus, vel sacrificiis aliisque laboribus me ad gratiam inflexeris, & dicta beneficia promerueris: ut potius in durissimam servitutem ob peccata tua me conjeceris. Brent. in *Comment. h. l.* sensu eodem ita connectit: *Non ego imposui vobis hoc onus & hunc laborem, ut vos vestris operibus expiaretis peccata: sed potius mihi hoc onus propter magnitudinem & gravitatem vestrorum peccatorum impositum est, ut ego aussumam formam servi, & omnes humanas ærumnas, ac tandem etiam probrosam mortem, &c.*

§. 57. Describitur igitur acerba Christi passio & exinanitio usque ad mortem crucis vocibus *serviendi & laborandi*. Quare huc referenda omnia ea dicta, quæ de *servitute & labore* Filii DEI incarnati & in carne passi agunt.

Serbitus cur Christo tribuatur? §. 58. *Servitus* Christo tribuitur aliquot in Scripturarum locis, idque fit 1) ratione *officii mediatorii*, ad quod expediendum à Patre missus est: Esa. XLII, 1. XLIII, 10. LII, 13. Ezech. XXXIV, 23. Zach. III, 8. in quibus locis *servus DEI* dicitur. 2) Ratione *humanitatis* & in eâ mirandæ istius ταπεινώσεως seu *exinanitionis*, de qua loquitur Paulus Philipp. II, 7. *Semetipsum exinanivit*, μορφὴν δούλου λαβὼν, *formam servi* (id est, conditionem servilem, humilem & abjectam) *accipiens*, *in similitudine hominum factus*, (id est, similis vulgaribus hominibus, subjectus omnis generis infirmitatibus humanis, excepto tamen peccato,) vers. 8. *& habitu inventus ut homo, humiliavit seipsum, &c.* 3) Ratione *hominum*, quibus in procuranda & promerenda salute serviisse dicitur Matth. XX, 28. *Filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret*, & (sequitur ἐξήγησις illius ministerii) *daret animam suam redemtionem pro multis.* Servijt autem Christus pro salute humani generis (α) *Legi DEI se subjiciendo*, illamque perfectè pro nobis implendo. Cùm enim *Dominus* esset legis & *Sabbati*, Matth. XII, 8. Marc. II, 28. nihilo tamen minus nostri causa *factus est sub lege* (tanquam servus,) Gal. IV, 4. *ut eos, qui sub lege erant, redime-*

dimeret, vers. 5. (β) *Pro nobis in passione & cruce satisfaciendo*, quò pertinet quod Philip. II, 8. Christus in formâ servi assumta *obediens factus fuisse* dicitur usque *ad mortem, mortem autem crucis.*

§. 59. *Laboris* voce itidem passio Christi describitur, præsertim Esa. LIII, 11. ubi vocatur עֲמַל נַפְשׁוֹ *labor* (qui cum miseria, dolore & anxietate plurima conjunctus est, id enim vox Hebræa emphaticè notat) *animæ ejus. Duplici* autem respectu Labor Christo patienti adscribitur, 1) *ob molestiam & anxietatem*; 2) Ob consequentem summam *utilitatem*: (utrumque enim vox laboris significatu suo comprehendit, juxta illud Gen. III, 19. *In sudore vultus tui vesceris pane*, ubi & laboris utilis *effectus*, & connexa *molestia* indigitatur.) *Molestia* & anxietas Christi quanta quamque exacta fuerit, melius cognoscere haud possumus, quàm si Christum in horto ἀγωνίζοντα, apud Lucam cap. XXII, 41. seq. & in cruce de desertione suâ conquerentem, apud Matth. XXVII, 46. & reliquos Evangelistas devotè aspiciamus. *Utilitas* quanta sit, ex consideratione thesaurorum Christi passione ac merito partorum patescit. Hæc de servili Christi labore, & laboriosa ejus servitute. *Labor* cur Christo tribuatur.

§. 59. Altera vox est הוֹגַעְתַּנִי *defatigasti me*, de emphasi vocis suprà sufficienter dictum. Psal. XXII, 15. 16. LXIX, 4. (ubi eadem vox habetur) & vers. 22. hæc defatigatio satis exponitur. *Calvinus* metaphoricè de *tædiis* hanc vocem accipit, *quæ* (incommodâ voce) *devorasse DEus dicatur ob nequitiam populi sui.* Cui quid respondendum sit, *Part. I.* est dictum. Hoc loco notamus (1) nullum alibi hujus significationis in hac voce, de DEO usurpatâ, occurrere exemplum. Etiamsi quidam conferant locum Esa. I, 14. ubi DEUS sacrificia Judæorum & cultum Leviticum (sine fide vera administratum) improbans dicit: וַיִּהְיוּ עָלַי לְטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא *fuerunt super me ad defatigationem, defessus sum* (ea) *sustinendo*: quilibet tamen videt, esse diversitatem *tùm* in ipsâ phrasi, *tùm* in re, de

alia enim defatigatione, passionis nempè Christi hoc nostro in textu agi, evidentia loci satis evincit, id quod in priori Esa. I. textu locum habere non potest. Hactenus ipsa passio.

2. Passionis causa, §. 61. *Causa* & *objectum* exprimitur eodem versu, quando dicitur, 1. quòd homines laborem istum & defatigationem Christo facesserint (quod verbis in Hiphil 3. conjug. transitivâ positis innuitur); 2. quòd *peccatis suis* & iniquitatibus id ipsum fecerint.

§. 62. *Duo* dicimus exprimi his ipsis verbis; 1. *Causam*. Ea non *physicè* intelligenda, quasi homines (universim considerati) manu quasi injecta & vi illatâ Christum in servitutem & laborem illum conjecerint, sed *ethicè* & *moraliter*, quòd scilicet homines, peccato corrupti, *occasionem* dederint CHRISTO duram illam servitutem sustinendi: vel quod propius accedit, quòd miseria humani generis per peccatum *πρωτοπλάστων* introducta fuerit *causa προκαταρκτικὴ irrimans* quasi & movens divinam miserationem, ut egenis succurreret, neque opus pessundari suum funditusque deleri concederet. Hûc pertinent omnia Scripturæ loca, quibus Christus dicitur *in mundum venisse, non ut judicaret mundum, sed ut salvaret*, Joh. III, 17. *Ut salvum faceret populum suum à peccatis eorum*, Matth. I, 21. *Ut destrueret opera Diaboli*, 1. Joh. III, 8. &c.

& objectum. §. 63. 2. *Objectum*, vel quidnam illud sit, propter quod & cujus expiandi delendique gratia Christus passus est. Peccata id sunt, iniquitates sunt. *Servire me* (ait CHRISTUS) *feciſti* בְּחַטֹּאתֶיךָ *in peccatis tuis*, hoc est, (ut Lyranus & Osiander explicant,) pro peccatis tuis expiandis: *& defatigasti me*, בַּעֲוֹנֹתֶיךָ *in iniquitatibus tuis* (delendis).

§. 64. Referantur hûc (omissis aliis longè plurimis) sequentia Scripturæ loca, ex quibus lux nostro textui infertur evidens: 1) Esa. LIII, 5. *Ipse vulneratus est ob prævaricationes nostras, attritus ob iniquitates nostras*. Vers. eod. *Retributio nostra* שְׁלוֹם־לָנוּ (id est, quòd ob peccata nostra nobis ut justa

justa pœna debebatur,) *super eum, & livore ejus medicina parata est nobis.* Vers. 6. *Dominus fecit occurrere in eum iniquitatem omnium nostrûm.* Vers. 12. *& ipse peccatum multorum tulit.* 2) Joh. I, 29. *Ecce agnus DEI, ὁ αἴρων quod tollit* (qui suscipit in se & simul aufert) *peccatum mundi.* 3) 2. Cor. V. vers. ult. *Christus factus est pro nobis peccatum* (non ἐνυπαρκτικῶς & *inhæsivè*, cujus respectu eodem versu dicitur *non noviſſe peccatum*: sed λογιστικῶς, *imputativè*, non suscipiendo solùm pœnas peccatorum nostrorum, sed etiam imputatione peccatorum sibi facta, Esa. LIII, 6.) 4) 1. Pet. II, 24. *Christus peccata nostra ἀνήνεγκεν* (id est, ἄνωσε ἤνεγκεν *sursum tulit*, respicit ad verba Esa. LIII, 4. *morbos nostros ipse portavit, & dolores nostros bajulavit*) *in corpore suo super lignum, &c.*

PARS POSTERIOR.

§. 65. Post factam acerbæ passionis mentionem, ejusdem *usum fructumq;* proponit ipsemet Salvator vers. 25. qui ad DEI propitiationem, nostrorumque peccatorum condonationem refertur, ex quo ceu fonte reliqua beneficia universa profluunt. Rom. IV, 6. 7. 8. V, 1. seqq. Agendum autem de hoc versu distinctius.

§. 66. Proponitur in eo gratuitæ remissionis 1. *Causa efficiens αὐτοκρατορικὴ. Ego ego ille* (sum, qui) *deleo* &c. inquit Jehova, extra quem non est salus. Repetitio ejusdem pronominis fit, 1) *Ad personæ excellentiam demonstrandam*, ut videlicet cogitemus, quantus is sit, qui suam nobis in ignoscendis peccatis clementiam promittit, ipse videlicet DEI Filius unigenitus, qui pro sua justitia omnes peccatores odisse & æternum damnare debebat & poterat, Psal. V, 5. XLV, 8. Confer Rom. V, 8. 2) *Ad beneficii magnitudinem ostendendam*, ut scilicet cogitemus, tantum illud esse, ut ipsi soli in solidum sit adscribendum. Removerat in præcedentibus verbis omnia operum merita: nunc

1. *Causa efficiens* remissionis.

per antithesin opponit, se unum & solum esse, qui peccata propter se remittat. Confer Esa. LXIII, 2. Act. IV, 12.

§. 67. Cæterùm solius DEI est peccata αὐτοκρατορικῶς condonare, utpote *cui soli à nobis peccatur*, Psal. LI, 6. & qui unus est ille νομοθέτης *qui potest perdere & salvare*, Jac. I, 12. Unde etiam Pharisæi hoc opus solius DEI esse recte judicabant, Matth. IX, 2. 3. & Christus ipse verum DEum se exinde comprobat, ibid. vers. 6. Is igitur, qui verus DEUS & simul & mediator noster est, hoc loco astruit, se esse eum, qui peccata remittat.

§. 68. Voce הוּא non incongruè dicitur respectum haberi ad *gratiæ hujus immutabilitatem*. Sicut enim Heb. XIII, 8. dicitur: *Jesus Christus est* ὁ αὐτὸς *idem* (id est, immutabilis in suâ veritate, misericordia, promissione, beneficiis,) *heri, hodiè & in secula*: Ita hoc loco ait Jehovah salvans, se esse הוּא *eundem*, qui delet, delevit & delebit vi meriti sui peccata hominum, donec omnia ad perfectionem absolutissimam perducat.

2. Remissionis *modus*. Quomodo deleantur peccata?

§. 69. 2. Remissionis peccatorum *modus*. Is duabus exprimitur phrasibus; 1. מֹחֶה *delens* (prævaricationes tuas), de significatu vocis superiùs actum in *analysi grammaticâ*. Fit autem peccatorum illa deletio 1.) & *primariò* in *justificatione* & regeneratione hominis peccatoris, in qua gratis per solam fidem in Christi merito recumbentem ipsi peccata à DEO remittuntur, non *ut non amplius insit peccatum, sed ut non imputetur*. Vide Rom. IV, 5. seqq. VIII, 1. Etsi autem perfecta sit peccati in homine renato remissio, nondum tamen perfecta est ejus abolitio: manet enim in eo τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, Rom. VI, 6. καὶ τῷ θανάτῳ, Rom. VIII, 24. manet *homo vetus & carnalis*, vers. 14. *venundatus sub peccatum*, ibid. manet *lex membrorum repugnans legi mentis, & captivans hominem in lege peccati &c.* vers. 23. idcirco deletio illa fit quoque 2.) In *renovatione* & sanctificatione, quando homo renatus Spiritûs Sancti adjutus gratiâ *carnem crucifigit cum concupiscentiis ejus, ne regnet peccatum*

peccatum in seipso, Rom. VI, 12. & *renovatur de die in diem*, 2. Cor. IV, 16. Quia autem ad plenam in hac vita sanctificationem & peccati abolitionem pervenire est impossibile, ideò deletio peccatorum fit 3.) In *morte* per ablationem *sensus* peccati. 4.) *In cinefactione*, per sublationem ipsius peccati *radicis*: Et tandem plenaria consummataque fiet deletio 5.) In universali & glorioſa *resurrectione*, ubi ἐπινίκιον cum gloria æterna decantari incipiet, *ubi est mors, stimulus tuus?* (*stimulus autem mortis peccatum est*,) 1. Cor. XV, 55. 56.

§. 70. 2. Ne opinio Papistica suboriri possit, illam deletionem (quæ in regeneratione homini contingit,) notare perfectam peccati extersionem & omnimodam ablationem, ipsemet Christus explicationem ejus subjungit, inquiens: *Et peccatorum tuorum non recordabor.* Quæ phrasis occurrit etiam Jer. XXXI, 34. (ubi de Novi Test. fœdere sermo est, attestante Epistola ad Hebr. X, 16. 17.) Ezech. XVIII, 22. XXXIII, 16. Tribuitur autem DEO *reminiscentia* seu ἀνάμνησις & *recordatio*, partim quidem μεταφορικῶς καὶ ἀνθρωποπαθῶς, partim etiam μετωνυμικῶς. *Prius*, dùm id, quod hominis est, ad DEUM transfertur, qui propriè loquendo, nec rerum oblivioni nec earundem reminiscentiæ obnoxius est. *Posterius*, dùm per verbum istud *cognitionis*, effectus cognitionem consequens intelligitur. *Peccatorum* igitur *non recordari* (si de DEO dicatur, & θεοπρεπῶς intelligatur,) *est non ostendere vel edere externum offensionis atque indignationis documentum*: seu *peccata non punire, utpote cùm sint merito Christi tecta, & propter illud remissa.* Mich. VII, 18. 19. pulchra hujus phraseos continetur expositio, quam vide. *Recordatio* quomodo DEO tribuatur?

§. 71. 3. Remissionis istius *objectum*. Illud sunt פְּשָׁעִים וְחַטֹּאוֹת *prævaricationes & peccata.* In *priore parte* peccata etiam ut objectum considerata sunt, universalis scil. à Christo factæ expiationis: Hîc considerantur ut objectum remissionis, quæ vi universalis λύτρου unicuique verâ fide illudi 3. Remissionis *objectum.*

illud sibi applicanti contingit. De *priori* loquitur dictum Heb. I,3. ubi dicitur, quòd Christus δι' ἑαυτοῦ *per seipsum purgationem*, καθαρισμὸν *peccatorum nostrorum fecerit (tollens scil. ea super lignum in suo corpore*, 1. Petr. II, 24.). De *posteriori* loquitur dictum 1. Joh. I, 7. *Sanguis Jesu Christi Filii DEI emundat nos ab omni peccato.*

4. *Fundamentum & meritum.*

§. 72. 4. Remissionis *fundamentum* & *meritum*. Etsi in vers. præced. passionis & mortis Christi facta est mentio, quâ sufficiens λύτρον pro debitis peccatorum nostrorum est persolutum: tamen non sine insigni emphasi illud hoc etiam versu repetitur. Ita enim Salvator: *Ego, ego ille, delens iniquitates tuas* לְמַעֲנִי *propter me.* Piscator Herborn. τελικῶς seu *finaliter* vocem illam interpretatur, ut sit idem ac *propter meam gloriam, ut scil. manifesta fiat bonitas atque misericordia mea.* Licet autem absolutè hæc interpretatio rejicienda haud sit, cùm ad eundem tandem collimet scopum, (gloria quippe DEi ista est, quòd præter eum & extra eum non sit salus, Esa. XLIII, 11. propter illam gloriam manifestandam quando DEus remittit peccata, utique omnia consequendæ remissionis vel salutis merita excludit,) tamen textui & ἀντιθέσει præcedenti concinnius est, si non de causa finali, sed de *causa efficiente impulsivâ* h. l. sermonem esse asseramus. Præcedit enim operum & meritorum humanorum mentio, propter quæ negat Dominus hominibus quicquam præstari beneficentiæ: Nunc seipsum opponit omnibus causis meritoriis atque impulsivis, quòd ipse solus, & propter se solum (verâ scilicet fide apprehensum,) velit condonare iniquitates. Proponit igitur seipsum hîc Christus ut *Mediatorem, propter quem & in quo* DEi dilectio nobis peccatoribus contingit. Quæ Zanchii etiam & Oecolampadii est expositio, ut superiùs est dictum.

§. 73. Esa. XLIIX, 11, eadem extat Jehovæ loquela, לְמַעֲנִי *propter me, propter me id faciam.* Ubi tamen *de causa finali* sermonem esse subsequentia ostendunt verba, ut sit sensus: *propter suam gloriam*, asserendam scil. & manifestan-

standam Jehovam id præstiturum. Propius ad locum nostrum præsentem accedit, quod Esa. XXXVII, 35. dicit Dominus: *Protegam hanc civitatem ad servandum eam,* לְמַעֲנִי *propter me & propter David servum meum.* Ubi tamen non ipsius Davidis opera sive merita, sed promissio à DEO Davidi facta, 2. Sam. VII, 12. seqq. Psal. LXXXIX, 20. seqq. Luc. I, 69. 72. quam verâ fide sibi applicavit, intelligitur. Et sic nihilominus Soli Mediatori CHRISTO, in promissionibus veraci, laus ea in solidum vendicatur &c.

PARS III.

Usum tùm elencticum tùm practicum complectens.

§. 74. B. Lutherus hunc Prophetæ textum exponens: *Hic locus*, inquit, *diligenter cognoscendus est, continet enim maximos fidei nostræ articulos.* Verè ita est, ut in salubri ipsius usu faciemus nunc palam. *Duæ* autem distinctæ hac in postrema parte constituendæ *Sectiones: Prior* usum elencticum exponet, & quæstiones controversas proponet, quarum ἐπίκρισις ex hoc textu hauriri potest. *Posterior* usum practicum in consolatione, adhortatione, &c. consistentem attinget.

SECTIO PRIOR

Quæstiones controversas exponit.

QUÆSTIO I.

An Christus sit verus & æternus DEus?

§. 75. Etsi perduelles Christi hostes, *Photiniani*, conqueruntur, falsò sibi tribui, quòd negent veram Christi DEitatem ipsumque pro ψιλῷ ἀνθρώπῳ habeant, meris tamen ludere præstigiis, manifestò deprehenduntur. *Catech. Racov. pag. 48.* fatetur, *evidentissimè ostendi posse, Dominum Jesum*

Jesum pro puro homine reputari nullo modo posse. At quomodo hoc explicant? OSTOROD. in *Instit. pag. 132. Cùm quis* (inquit) *purus & solùm homo perhibetur, duobus modis id intelligi potest, & ratione essentiæ & ratione qualitatum. Si ratione essentiæ illud intelligatur, tùm fatemur, essentiam Christi utpote veri hominis non aliam nisi humanam esse. Sin verò ratione qualitatum, & qualis ille homo sit, consideretur, dicimus, non nudum purum & solum hominem esse, sed aliquid amplius.* Sic fatentur quidem, Christum esse verum DEum, at audi rursus præstigias *Catech. pag. 64. Christus* (inquit), *etsi verus DEus sit, non est tamen ille ex se unus DEus, qui per se & perfectissima ratione DEus est., cùm is DEus tantùm sit Pater.*

§. 76. Lubricis hisce sophisticationibus meritò opponitur istud CYRILLI *Lib. XII. cap. XIII.* ubi explicans locum 1. Joh. V, 20. *Hic est verus DEus & vita æterna*, subjungit: *Qui DEus verus est, natura DEus est.*

§. 77. Alibi de hoc ipso tractatur uberius, hac vice unicum ex textu nostro pro stabilienda vera & æterna JEsu Christi DEitate producimus argumentum, quod tale: *Qui laboriosam servitutem & defatigationem subiit propter peccata hominum, eademq; delet, is est Jehova, DEus Sanctus Israëlis. Atqui Christus id ipsum præstitit. Ergò. Major* in confesso est, & nititur connexione vers. 24. 25. cum vers. 14. 15. ex qua verum naturâ DEum loqui liquidò conspicitur. *Minor* tamdiu certa erit & verissima, donec hunc textum de Christo non agere, evidenter fuerit probatum, id quod nec à Photinianis nec à Calvino fieri unquam poterit. Vide *Part. I.*

§. 78. Addimus argumentum alterum: *Propter quem solum delentur & condonantur peccata*, is verus naturâ & æternus DEus. At propter Christum solum delentur & condonantur peccata. E. *Major* tùm expresse vers. 25. continetur, ubi remotis prius omnibus aliis remissionis peccatorum, & salutis meritis se solum sistit Jehova, propter quem deleantur

1663

leantur peccata; tùm vers. 11. stabilitur, cujus verba sunt: *Ego, ego, Dominus, & non præter me Servator.* Minori tota Scriptura stabilimentum affert. Act. IV, 12. &c. de exceptionibus hæreticorum agemus in ipsa συζητήσει.

QUÆSTIO II.

An Christus pro peccatis nostris justitiæ divinæ satisfecerit?

§. 79. Quemadmodum Philistæi olim fontes Abrahæ, quibus utebatur Isaac, cœno obstruebant, & implebant pulvere, ut dicitur Gen. XXVI, 15. Sic Photiniani fontem unicum & limpidissimum, ex quo solo omnis ad filios Abrahæ benedictio & salus profluit, Joh. I, 16. quantum in ipsis est, obturare & cœno blasphemiarum suarum atque ἐπεροδοξιῶν *obstruere* non verentur, dum *redemtionis* & satisfactionis nostræ à Christo præstitæ mysterium pernegant. Verùm sicut non passus est Isaac hanc injuriam, sed fontibus istis pristinum fossione sua restituit vigorem: Ita meritò nos quoque pro limpida hac salutis scaturigine asserenda & conservanda contra hostes veritatis fortiter pugnamus.

§. 80. Nostram eamque verissimam sententiam, *quod Christus propter peccata nostra expianda, & ad justitiæ divinæ satisfaciendum passus & mortuus fuerit*, ex præsenti textu hoc modo firmamus: *Qui sustinet ingentes labores & dolores propter peccata, & propter seipsum (laboribus & servitute pressum) peccata delet, is & peccata nostra eorumq; pœnas in se suscepit, & pro peccatis satisfecit, ita ut non ex sola & nuda DEi misericordia (exclusâ satisfactione) ea remittantur. At de Christo prius affirmat textus præsens Propheticus. Ergò.*

§. 81. Excipiunt nefarii homines, (1.) *in genere, Christum tantùm exempli causa passum esse, non ut satisfaceret pro peccatis.* Falsò. Laborare, servire & defatigari hîc dicitur Christus, non propter exemplum, sed *in peccatis* seu *propter peccata* delenda scil. & expianda. Confer alia Scripturæ loca

Solis radiis scripta, præsertim Esa. LIII, 4 5. 6. 1. Pet. II, 24. quibus textui nostro lux præclara confertur.

§. 82. (2.) *In specie* ad *h. l. Non agi in h. l. de Christo vel ipsius satisfactione, sed de molestia DEi κατ' ἀνθρωποπάθειαν sic dicta, quam propter peccata hominum sustinuerit.* SOCIN. *in Defens. animadvers. contra Eutropium cap. IV. pag. 126. Non videtur ibi* (h. l. vers. 24.) *agi de redemtione ulla, sed tantùm de molestia & labore, quem DEus, humano more loquens, dicit se suscepisse propter peccata populi, id quod non minus in eo puniendo quàm redimendo, evenire potuit.* Resp. Quæ Calvino, eadem detorsione uso, superius responsa sunt, sunto etiam huic responsa exceptioni. Quod Socinianus attexit, laboris illius susceptionem potuisse fieri *non minus in puniendo quàm redimendo*, illius suprà §. 24. non minus ostensa est falsitas, cùm DEus hîc non ut iratus ultor, sed ut benevolus Redemtor introducatur. Confer quæ de tota hac controversia differit Dn. D. GERHARDUS *Tom. III. LL. de Justificat. §. 35. seqq.*

QUÆSTIO III.

An Filius DEi seu DEus verè sit passus?

§. 83. Præter Nestorium ejusque asseclas negant id ipsum *Calviniani*, qui ad *solam humanitatem* passionem Christi restringunt, eandem humanitatem non divinitati seu divinæ naturæ, sed toti personæ Christi, & sic etiam Filio DEi opponentes. Contra quos in textu nostro validum militat argumentum, ubi *ipse Jehova* (qui est Filius DEi) *sibi* servilem laborem, & passionis molestias adscribit. Idem etiam, qui delet peccata propter se, idem, inquam, dicitur passus. At qui delet peccata propter se, Jehova est. E.

§. 84. Observa autem hîc 1) Laborem illum servitutis ac passionis Jehovæ seu Filio DEi adscribi, non ἀσάρκῳ, sed ἐνσάρκῳ. Etsi enim verbis præteritis utatur Propheta, fit tamen istud 1. propter rei futuræ *certitudinem*, more Prophe-

Prophetis aliàs satis usitato; 2. propter futuræ passionis *efficaciam*, quæ profuit etiam antequam fuit. Confer Heb. XIII, 8. Apoc. XIII, 8. 2.) Filium DEi cum Scriptura dici à nobis passum & mortuum, non *in naturæ divinæ proprietate*, sed *in assumtæ humanæ naturæ infirmitate*, ut loquitur Leo I. *Epist. X. ad Flav.* seu ut loquamur cum Apostolo, κατὰ σάρκα *carne*, 1. Pet. III, 18 IV, 1.

§. 85. Excipiunt Calviniani, (1.) Ἀλλοίωσιν *hanc esse, quâ ea, quæ dicuntur de Filio DEi, ad solam humanitatem sint restringenda*, cujus ἀλλοιώσεως autor Zwinglius est. Verùm de Diaboli ista larva vide præclarè differentem, eamque detrahentem Lutherum in *Confess. sua Majori*, & in *Formul. Concord. pag. 770. 771.* (2.) *Esse illas prædicationes verbales, figuratas & synecdochicas:* quæ Bezæ, Ursini, Piscatoris & aliorum est exceptio. JUNIUS in *Thes. Theol. Disp. XXVII. §. 20.* loquendi modum hunc appellat *improprium maximè.* Resp. 1. Sic ne in omnibus istis dictis Act. III, 15. XX, 28. 1. Cor. II, 8. 1. Thess. II, 15. Apoc. XI, 8. Spiritus Sanctus impropriè locutus est? 2. Hac exceptione Nestoriano ausu & realis ex unione personali resultans ἰδιοποίησις tollitur, & persona Θεανθρώπου divellitur, & axioma illud verissimum *(actiones & passiones sunt suppositi,)* convellitur, & lytri sufficientia ac efficacia enervatur, imò funditùs evertitur, cujus rei testem producimus CALVINUM *Lib. II. Instit. cap. XVII. Sect. I.* ita loquentem: *Equidem fateor, si quis simpliciter & per se Christum opponere vellet judicio DEi, non fore merito locum, quia non reperietur in homine dignitas, quæ possit DEum promereri.*

QUÆSTIO IV.

An Christus passus sit dolores infernales?

§. 86. Per *dolores infernales* nihil aliud intelligimus, quàm horrendam iram & judicium DEi, quô peccata prosequitur, tyrannidem Satanæ, maledictionem legis, abjectionem à facie DEi, æternæque mortis horrorem, quæ

omnia impetu quasi facto in Christi ἀγωνίζοντος & patientis sanctissimam animam irruisse, & ad tempus horribiliter eam afflixisse, *affirmant* Catholici orthodoxi, *negant* Cacolyci Jesuitæ. Bellarm. *Lib. IV. de anima Christi cap. VIII.* Fr. Suarez. *Controvers. in 3. Thom. Tom. II. quæst. XLVI. Sect. I.* Cujus quæstionis decisio, & affirmativæ veritas patescet evidentissimè, si עָמָל laborem, molestiam, lassitudinem seu dolorem illum consideremus, qui h. l. Christo Mediatori *vers. 24.* tribuitur. Dictum est superiùs *§. 23. cap. LIII. Esa.* hujus nostri textus plenissimum esse quasi commentarium. Perpendemus igitur hac vice tantùm emphasin verborum, de hac re in dicto capite LIII. occurrentium.

§. 87. (1.) Vers. 11. *molestia* & lassitudo illa, cujus jam facta mentio, exponitur per עֲמַל־נַפְשׁוֹ *laborem animæ ipsius:* De emphasi vocis suprà *§. 59.* hac vice notari volumus, laborem illum referri ad ipsam Christi *animam*, quam judicii divini, maledictionis, abjectionis, & omninò gravissimarum tentationum Diabolicarum sensu, & inde ortâ incredibili mœstitiâ ac dolore afflictam fuisse, constat ex Christi ipsius ἀγωνίζοντος in horto (antequam corporis παθήματα sustineret) gravissimâ de hac re querelâ, Matth. XXVI, 38. περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, *tristis est* (summoperè dolens, supra modum & undiquaque mœstitiâ quasi obruta est) *anima mea usque ad mortem*, unde & ibid. vers. 37. de ipso narratur, quod *cœperit λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν contristari atque angi gravissimè.* Unde etiam discipulos ad vigilantiam & preces hortatur, *ne intrent in tentationem*, vers. 41. eo ipso ostendens, omnium exquisitissimis in anima sua se affligi tentationum fluctibus, unde etiam confortatione ἐνισχύσῃ Angeli cœlitùs missi opus habuit, Luc. XXII, 43. Confer Joh. XII, 27.

§. 88. (2.) Esa. LIII, 4. labor iste & molestia porrò ita exponitur, quod Christus sit נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה *plagatus* (ita Ariæmont.) *percussus DEi* seu à DEo *& humiliatus*,

tus, quæ omnia non ad corporis tantùm, sed animæ etiam afflictiones & passiones pertinere evidenter conspicitur.

§. 89. (3.) Præsertim autem vers. 5. apprimè hoc ipsum explicatur, quando dicitur, מוּסַר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו *castigatio retributionum nostrarum super ipso.* (Quædam equidem exemplaria in singulari legunt שְׁלוֹמֵנוּ LXX. εἰρήνης ἡμῶν: Vatabl. Tremell. & Vulgat. *pacis nostræ:* Sed Veneta ac Ariæmont. editio, ut & Schindler. in *Lexic. pag. 1875.* י interposito in plurali legunt שְׁלוֹמֵינוּ, quod idem Schindler. *d. l.* vertit *integritatum nostrarum*, h. e. omnium nostrûm, à שָׁלֵם integer, absolutus fuit, &c. alii pacificationum nostrarum, sed concinnius vertitur *retributionum nostrarum*, quæ significatio vocis hujus extat Psal. LXIX, 23.) hoc est, castigatio, quæ peccatorum nostrorum justa retributio est, seu quæ justæ retributionis ac pœnæ loco ob peccata nostra super nos venire debebat, venit super eum (Christum). Quænam autem illa *retributio?* Rom. VI, 23. ὀψώνια *stipendia peccati mors est:* mors scil. non temporalis modò, sed præcipuè æterna, quæ est alienatio à gratia DEi, horror inferni, & συλλήβδην dicendo, dolor infernalis, ut docet subjuncta oppositio. Eandem igitur retributionem, eadem stipendia d. l. Christum pro nobis sensisse apertè dicitur. Benè Sanctius Jesuita in *Esa. h. l. Disciplina* (inquit) *retributionis nostræ super eum*, id est, *supplicium, quod nos retribuere ac rependere debuimus pro peccatis nostris, super eum imposuit DEus*, id est, *quicquid pœnarum DEus à nobis exigere debuit pro peccatis, id ab innocenti Filio Pater exegit.* Hæc ille, nostram de sensu dolorum infernalium in Christo sententiam liquidò comprobans.

§. 90. (4.) Vers. 6. dicitur *Dominus* הִפְגִּיעַ, *occurrere fecisse in Christum patientem inquitatem omnium nostrûm.* Ubi *triplex* emphasis; 1. quòd עָוֹן *iniquitas* (& peccatum & peccati pœna, quod in singulari ponitur, ut totus & unus quasi cumulus peccatorum & pœnarum peccatis debitarum

innuatur, sicut Joh. I, 29. de Christo dicitur, quòd sit *agnus DEi, tollens τὴν ἁμαρτίαν peccatum mundi.)* 2. Quòd *iniquitas omnium nostrûm* (totius generis humani, pœna quæ ob peccata totum orbem inundare debebat); 3. Quòd *iniquitas omnium nostrûm fuerit velut agmine facto in Christum quasi conglomerata & deducta:* (ea enim vis nativa vocis Hebrææ est;) at inter has pœnas, peccatis nostris debitas, præcipuam, dolores scil. infernales, Christo non fuisse impositam, quis nobis persuadebit?

§. 91. (5.) Tandem dicitur etiam *ex carcere & judicio* מִמִּשְׁפָּט (judicio scil. iræ divinæ super peccata) *sublatus*, vers. 8. *cum peccatoribus numeratus*, vers. 12. (non solùm quando inter duos latrones medio loco cruci affixus est, sed etiam quando ipsemet *peccatum* pro nobis factus, 2. Cor. V. vers. ult. & *maledictum* Galat. III, 13. & ut sceleratissimus peccator à DEo punitus fuit,) & quæ aliæ in hoc capite occurrunt istiusmodi descriptiones, ex quarum omnium consideratione dogma Pontificium falsum, nostra verò doctrina vera ac orthodoxa esse manifestò conspicitur. Alia argumenta, ut & argumentorum adversariæ partis πλύσιν breviatis studio nunc omittimus.

QUÆSTIO V.

An Christus sit passus & mortuus pro omnium hominum peccatis?

§. 92. Etiam hac de quæstione hoc tempore & in explicatione textûs hujus Prophetici haud inutiliter agitur. Negativam autem amplectuntur absoluti decreti Patroni, *Calviniani*, qui Christum pro solis absoluto decreto electis mortuum esse dictitant. Nos errori isti (quem alibi jugulatum Scripturæ gladio ancipiti vide, præsertim apud Dn. D. GERHARD. *Tom. III. Loc. de Elect. §. 107. seqq.* Meisner. in Ἀνθρωπολ. *Dec. II. Disp. XIII.*) hac vice unicum ex textu nostro collato cum cap. LIII. Esaiæ, opponimus argumentum: *Illi laborare & servire fecerunt Christum in peccatis suis,*

(seu

(seu quod idem est, illorum peccata Christus in se susceperit, proque iis satisfecit,) *qui quasi oves erraverunt. Atqui omnes omninò homines tales sunt.* Ergò. *Major* collatione textûs præsentis cum Esa. LIII, 6. qui maximè parallelus τῆς ἐξηγήσεως istius est, nititur. *Minor* tùm ex manifesta litera dicto vers. 6. tùm ex collatione locorum Psal. XIV, 2. 3. Rom. III, 11. 12. elucet. Alia ad conflictum differimus.

QUÆSTIO VI.

An Christus etiam secundùm divinam Naturam sit noster Mediator?

§. 93. Sicut Calviniani divinam Christi naturam à passione: ita *Stancarus* (de cujus erroris origine primâ vide Osiand. *Cent. XVI. Hist. Eccles. Lib. III. cap. XXIII.*) & qui ipsum sequuntur, *Jesuitæ*, eandem à passionis merito & mediationis officio excludunt. Utrumque erroneum & falsum est. De *priori Quæst. III.* actum. De *posteriori* sententia ut hac *Quæstione* agamus, monet nos ἀφορμῆς concinnitas. Suppeditatur enim nobis in textu præsente *tùm* nostræ sententiæ κατασκευῆς, *tùm* objecti à contraria parte argumenti ἀνασκευῆς firmamentum.

§. 94. 1.) Pro nostræ sententiæ stabilitione ita λογιζόμεθα: *Qui propter peccata nostra expianda laboravit* (in redemtione) *& peccata propter se ut mediatorem delet* (in justificatione), *is ab officio mediatoris excludi minimè debet vel potest. At Christus ut Jehova idipsum præstat.* Ergò. *Minor* ex illa ratione patet, quia hic ipse, qui loquitur, est Jehova, de se asserens, quòd serviat, quòdque peccata remittat.

§. 95. 2.) Pro sua opinione ita concludunt *Stancaristæ: Alium esse oportet mediatorem, & alium cui fit reconciliatio. Atqui Christus quà Λόγος & DEus, non est alius ab eo, cui fit reconciliatio. Ergò Christus quà Λόγος non est mediator.* At ex nostro textu *Majoris* falsitas liquido ostendi potest. Dicit enim Salvator, quòd reconcilientur sibi homines propter

pter *seipsum*, לְמַעֲנִי ut mediatorem scilicet, pro peccatis hominum λύτρου sufficiens persolventem. Confer 2. Cor. V, 19. Alias ad argumentum responsiones vide *Tom. I. Locorum* Dn. D. Gerhardi *de Persona Christi §. 180.*

QUÆSTIO VII.

An peccatorum remissio per totalem eorundem deletionem sit definienda?

§. 96. Ita vult BELLARMIN. *dum in baptismo peccata verè & totaliter tolli, (Lib. I. de Bapt. cap. XIII.) in Justificatione prius peccata fugari, posteà succedere infusionem gratiæ, (Lib. II. de Justificat. cap. II.) nullam ob deletionem istam peccatorum imputationis justitiæ Christi necessitatem esse, (Lib. II. de Justificat. cap. VII.) concupiscentiam in renatis reliquam non esse peccatum, (Lib. V. de amiss. grat. & stat. peccat. cap. VII.)* ἀμεταφῶς καὶ ἀναμεταφῶς dictitat. Cui astipulantur Gregor. de Valent. *Tom. II. Disp. VIII. de grat.* BECANUS *Part. II. Tract. IV. de gratia quæst. I.* COSTERUS in *Enchirid. de peccat. orig. pag. 394* & alii. Contrà Orthodoxorum sententia hæc est, *quòd peccatorum remissio non sit totalis peccati deletio, sed ejus ad reatum non imputatio.*

§ 97. Superius *§. 69. 70.* hac de re aliquid dictum. Hoc loco dicimus, argumentum Bellarminianum, quod ex voce מְחֵה sive *delendi* in Psal. LI, 3. (ubi idem verbum est, quod in hoc textu Prophetico) nectit, nullius planè esse ponderis, *cùm* 1.) de deletione illa non ex censurâ rationis humanæ, sed ex schola Spiritûs S. sit judicandum, quæ peccata in justificatione & remissione tantùm *tegi, non imputari,* Psal. XXXII, 1. 2. Rom. IV, 8. nequaquam verò penitus extergi asserit: *cùm* 2.) in Psal. LI, 11. manifesta addatur explicatio, quomodo David peccata sua deleri velit, quando vers. 11. dicit: *Absconde facies tuas à peccatis meis.* Vers. 13. orat; *ne projicias me à facie tua*, ubi amica facies *gratiæ* & miserationis intelligitur: averti autem à peccatis suis petit faciem, austeram scil. *iræ* ac indignationis. Quod si verò

peccatum

peccatum ita remittitur, ut DEus illud facie sua irata non respiciat, utique in ipsa remissione ipsum peccati materiale seu vitiositatem naturæque corruptionem manere necessum est. *Cùm* 3.) in nostro etiam textu explicatio habeatur istius deletionis. *Prima* quidem in ipsâ voce מָחָה, vide superius §. 42. *altera* in phrasi, *non recordabor*, quæ DEi, non peccatum omnino ex natura extergentis, sed idem merito Christi tegentis & personæ non imputantis, neque propter peccatum severè punientis actionem denotat. Vide D. Gerhard. *Tom. IV. LL. de Baptis. §. 130. seqq.*

QUÆSTIO IIX.

An & quomodo ministri Ecclesiæ dicantur peccata remittere, & absolvere?

§. 98. Remotis omnibus aliis causis, sibi soli Jehova Salvator remissionis peccatorum opus vendicat: *Ego ego sum, qui deleo* &c. vide suprà §. 66. quæritur ergò; *cur & quomodo Apostolis & ministris Ecclesiæ alibi idem opus adscribatur*, Matth. XVI, 19. XVIII, 18. Joh. XX, 23. *Resp.* Excluduntur in nostro textu non causæ subordinatæ & *organicæ*, sive respectu DEi sive respectu hominum considerentur, sed causæ duntaxat *meritoriæ*. Ita ergò de tota hac re habendum. DEus est, qui convertit, *justificat*, peccata remittit, Rom. VIII, 33. idque vi meriti à Christo præstiti, 1. Cor. VI, 11. 1. Pet. I, 2. illud autem facit *vel ἀμέσως immediatè*, in conversione quorundam miraculosâ & extraordinariâ, Act. IX, 3. seqq. *vel ἐμμέσως mediatè* & per illa organa, quæ ipsemet instituit. *Media* illa ex parte DEi sunt verbum *tùm ἀκουστὸν, audibile*, ad quod pertinent *Lex divina, quæ iram operatur*, Rom. IV, 15. & *Evangelium*, ex quo *concipitur fides*, Rom. X, 17. cùm sit *potentia DEi ad salutem omni credenti*, Rom. I, 16. *tùm ὁρατὸν visibile*, quæ sunt Sacramenta gratiæ divinæ σφραγῖδες.

§. 99. Illa organa ut δύναμιν suam exerant, ab agente

alio opus est moveri. Cujus rei gratia institutum *ministerium verbi seu Spiritus*, 2. Cor. III, 8. & constituti ministri Evangelii, 1. Cor. III, 5. qui sunt οἰκόνομοι μυστηρίων Θεῦ, 1. Cor. IV, 1. hoc est, divina organa ad actionem, propter quam instituta sunt divinitùs, elevant, & tùm *verbo legis* terrent ac peccata accusant, tùm *Evangelii voce*, ut & verbi ὁφτῦ sacramentorum administratione consolantur, erigunt & peccata remittunt, utrobique tamen Spiritus Sanctus est, *qui arguit mundum de peccato*, Joh. XVI, 8. DEus est, qui ministris plantantibus & rigantibus *ipse dat incrementum*, 1. Cor. III, 6. Et ita ad ipsum solum omnis demum justificandi & salvandi redit δύναμις καὶ ἐνέργεια, potestas & efficacia. *Breviter:* DEus hîc agit αὐτοκρατορικῶς *principaliter* & directivè: Ministri agunt ὀργανικῶς, διακονικῶς καὶ ὑποτακτικῶς, *ministerialiter*, instrumentaliter & ordinativè. Unde Θεῦ σύνεργοι, 1. Cor. III, 9. & *tùm seipsos tùm alios servare*, 1. Tim. IV, 16. vi scil. verbi, quod tractant, dicuntur.

QUÆSTIO IX.

An in negotio justificationis & salutis nostræ locus aliquis sit tribuendus meritis hominum?

§. 100. Bona opera hominem non tantùm *verè justificare*; (nimirum justificatione non *primâ*, quam *per infusionem gratiæ, deletis prius peccatis*, definiunt, sed *secundâ*, quam dicunt *non facere justos ex impiis, sed justiores ex justis*:) *sed & verè ac propriè esse merita, & merita non cujuscunque præmii, sed ipsius vitæ æternæ*, statuunt Romanenses, quorum prius BELLARM. proponit *Lib. IV. de Justif. cap. XVIII.* posterius *Lib. V. cap. I.*

§. 101. At his & aliis justificationis & salutis mediis gloria Christi haud parum derogari, ex nostro perspicitur textu Prophetico, in quo (1.) Soli Jehovæ Mediatori justificationis & remissionis peccatorum beneficium adscribitur. *Neve excipiatur*, sermonem esse de justificatione primâ, non

de

de secundâ, conjungimus locum Act IV, 12. ubi ipsius etiam salutis nullam aliam causam meritoriam esse præter solum Christum, liquidò evincitur. (2.) Omnia operum tàm cæremonialium, quàm moralium merita in ἀνυβέσῃ vers. 22. seqq. antecedente removentur, vide suprà §. 53. (3.) Remotis illis *propter se* (utique solum) beneficia ista contingere asserit Jehova vers. 25.

§. 102. (4.) Fundamentum remissionis peccatorum & salutis in eo constituitur, quod infiniti meriti precium in passionis redemtoris sit persolutum, *vers. 24.* qualis infinitas ab operibus humanis, jam antè *debitis*, Luc. XVII, 10 Eph. II, 10. *imperfectis*, Philip. III, 12. *immundis*, Esa. LXIV, 6. &, si in se vel respectu actus justificationis considerentur, *coram tribunali divino* ἀδοκίμοις, Psal. CXLIII, 2. Job. IX, 2. 3. &c. quàm longissimè abest. (5.) *Vers. 26.* subsequentes omnes à primo Parente progeniti arguuntur peccati esse obnoxii, vid. §. 54. ex quo concludit Paulus, & nos cum illo: *Omnes peccaverunt & destituuntur gloriâ DEi, justificantur autem gratis per illius gratiam, per redemtionem, quæ est in Christo JEsu &c.* Rom. III, 23. 24. Augustin. *Lib. IV. ad Bonif. cap. IV. Sicut solus Filius DEi factus est Filius hominis, ut nos secum filios DEi faceret: ita pro nobis solus suscepit sine malis meritis pœnam, ut nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur indebitam gratiam.*

QUÆSTIO X.

An detur animarum post mortem purgatorium?

§. 103. Purgatorium suum sic describunt Pontificii, *quòd sit locus quidam, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac vita non plene fuerunt purgatæ, ut nimirum sic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatum.* Bellarm. *Lib. I. de Purgat. cap. I.* Ignis iste fatuus & fanaticus jam diu ex fontibus Israëlis ex-

tinctus & explosus est, hac vice hoc unum monemus, non ἄγραφον modò esse, sed ἀντίγραφον etiam istum fidei Papisticæ articulum, & nominatim pugnare cum dictis, quæ de *purgatione peccatorum nostrorum* loquuntur. Illa enim 1.) perfectè remitti; 2.) In hac vita istud fieri, ostendunt verba nostri textus *vers. 25.* (Confer Mich. VII, 18. 19) & alia dicta evidentissima Heb. IX, 14. 1. Joh. I, 7. Apoc. I, 6. VII, 14. Ephes. V, 26. Tit. III, 5 Act. XV, 9. &c. Si igitur purgatio peccatorum duntaxat in hac vita speranda, frustrà statuitur aliquod Purgatorium post hanc vitam. Sed verum prius, ergo & posterius, &c. Augustin. *Lib. I. de peccat. meritis & remiss. cap. XXVIII. Non est ullus ulli medius locus, ut possit esse nisi cum Diabolo, qui non est cum Christo.* Et *Lib. IV. de Baptis. cap. XXVIII. Fides Catholica non novit, nisi duo loca, ubi homines sint futuri perpetuò, cœlum beatorum, & infernum damnatorum.*

Sectio Posterior,

Usum practicum in beata passionis Dominicæ meditatione attingens.

§. 104. Gal. III, 1. Apostolus Paulus de suis ait auditoribus, quòd ipsis, *inter ipsos crucifixus Jesus Christus, ante oculos* προεγράφη, *descriptus vel depictus sit*, quô sermonis genere tùm ipsos tùm nos omnes admonet 1.) *De verbi divini Apostolica prædicatione*, quæ tam clarè tamque perspicuè mysterium passionis Christi nobis inculcat, ac si ipsimet Christum in cruce pendentem vidissemus. 2.) *De fidei certitudine*, quòd tantâ πληροφορίᾳ possit & debeat ea esse prædita, ac si ipsimet Christum in crucem sublatum & *pro nobis* patientem vidissemus. 3.) *De passionis continua meditatione*, quod crucifixum hunc Christum semper intueri, hoc est, passionem ipsius, hujusque fructum & efficaciam meditari debeamus.

§. 105. Intuebimur igitur & hac vice oculis cordis crucem

1675

cem Domini, quæ etiam in textu noſtro Prophetico ante oculos quaſi προγεγράφη. Videbimus enim & inveniemus in eâ (α) Summum *myſterium*; (β) Pleniſſimum *theſaurum*; (γ) Pulcherrimum *exemplum*. *Primum* uſum διδασκαλικόν: *Alterum* ἔλεγκτικόν: *Tertium* παιδευτικὸν nobis ſuppeditabit: de quibus porrò breviſſimè. In paſſione Chriſti proponitur

§. 106. 1. *Summum myſterium* & miraculorum miraculum in eo latet, quod Jehova dicit, *ſe laboraſſe ſerviliter, ſe defatigatum eſſe hoſtiliter*: quod ita exponitur in N. T. quod *autor vitæ ſit interfectus*, Act. III, 15. *Dominus gloriæ crucifixus*, 1. Cor. II, 8. O verè myſterium & miraculum! ὁμολογουμένως μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον vocat Paulus, quòd *DEus manifeſtatus in carne*, id eſt, homo factus eſt, 1. Tim. III. verſ. ult. at quantò mirabilius, quòd DEus non ſolùm homo factus, ſed & in carne paſſus eſt? *Mirabile eſt*, dixerunt pii veteres, *DEum omnia feciſſe propter hominem, magis mirabile eſt, DEum ipſum hominem eſſe factum propter hominem, maximè verò mirabile eſt, DEum hominem factum, pati ac mori propter hominem.* Inde igitur elucet (a) DEi infinita erga homines *miſericordia*; (b) Hominum infinita *miſeria*, quæ infinito bono καλῶς πάνυ ποιῆνλι, Marc. VII, 37. opus habuit; (c) Infinita λύτρε Salvatoris *efficacia*. 1. *Summum myſterium.* Uſus διδακλικός.

§. 107. 2. *Pleniſſimum theſaurum* in vulneribus & latere crucifixi contuemur & invenimus, ex quo πληρώμαλι ſeu *plenitudine nos omnes accipimus gratiam pro gratiâ*, Joh. I, 16. Is digito exerto à Propheta noſtro, vel Chriſto potius ipſo, oſtenditur, dum *remiſſionis peccatorum* gratuitæ, quæ vi meriti infiniti Salvatoris nobis contingit, fit mentio. In quo beneficio verè reliqua omnia (quæ alibi ſingillatim expenduntur clariùs), ceu in epitome quadam continentur: quò reſpicit Apoſtolus Rom. IV, 6. 7. 8. ex quo loco talis naſcitur demonſtratio: Μακαρισμὸς ſeu beatitudo hominis eſt beneficiorum Chriſti maximum eorundemque quædam ἄφεσις. Jam verò remiſſio peccatorum, Davide atteſtante, eſt μακαρισμὸς τὸ ἀνθρώπε. Ergò. Et quid multis? 2. *Pleniſſimus theſaurus.*

cùm Paulus dixisset Rom. VIII, 30. *Quos justificavit* (quibus peccata remisit, in hoc enim consistit justificatio nostra, Rom. IV, 5. 6.) *illos glorificavit*, statim *vers. 32.* subjicit; *Deum tradendo* (in mortem) *Filium proprium donasse nobis* omnia.

Usus παρακλητικός.

§. 108. Hæc quomodo πρὸς παράκλησιν & consolationem mentium afflictarum faciant, non est obscurum, παράκλησιν usum istum comprehendit Apostolus d. l. vers. 33. *Quis accusabit electos DEi? DEus qui justificat* (qui peccata remittit). Vers. 34. *Quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui & est ad dxtram DEi, qui etiam interpellat pro nobis.* Vers. 35. *Quis separabit nos à charitate DEi? &c.* Hæc est occultatio illa & requies territarum columbularum Christi *in foraminibus petræ*, de qua Cant. II, 14. illius scil. Petræ, quæ perforata est clavis divinæ justitiæ in cruce, ex qua scaturit aqua, quæ sordes peccatorum omnium abluit, 1. Joh I, 7. conscientias mundat, Heb. IX, 24. & coram DEi oculis nos glorioſos reddit, Ephes. V, 25 26. 27. &c.

3. Pulcherrimum exemplum.

§. 109. 3. *Pulcherrimum exemplum* in visione Christi crucifixi ostendi & proponi, patet ex 1. Pet. II, 21. *Christus passus est pro nobis, relinquens nobis ὑπογραμμὸν exemplum seu præscriptum, ut insistamus vestigiis ejus.* Videtur Apostolus respicere ad typum Exod. XXV, 40. quando Mosi vox divina taliter sonat: *Inspice & fac secundùm exemplar, quod tibi in monte ostensum est.* In quem locum ita Gregor. *Lib. I. Registr. cap. X. Inspice exemplar obœdientiæ, patientiæ, fortitudinis, caritatis, humilitatis, contemtus mundi, omniumq; virtutum, quod tibi in monte Calvariæ à Christo ostensum, ita tabernaculum virtutibus omnibus adornatum & perfectum DEo in anima tua construes.*

Usus παιδευτικός.

§. 110. Ὑπόδειγμα, *exemplum dedi vobis* (inquit Salvator ipse Joh. XIII, 15.) *ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Dedit tale ὑπόδειγμα, & ὑπογραμμὸν præscripsit etiam in oraculo nostro Prophetico, in quo παιδευομεν

μεν & monemur, 1.) *Ut peccata pœnitenter agnoscamus.* Illa (α) infinitum bonum suppliciis istis & doloribus immensis affecerunt. (β) Gratis à DEo propter Christi meritum condonantur. Ergò meritò agnoscenda, deploranda, confitenda. Hûc pertinet, quod Gregor. *in Psal. LI. Tom. II. pag. 954.* ex Oraculo nostro deducit, quando ait: *Per Prophetam Dominus dicit; Ego sum, qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: Tu autem memor esto* (etsi in fonte Hebraico aliter legatur,) *& judicemur. Audi, quâ conditione iniquitatum tuarum se esse immemorem dicat, videlicet si tu memor fueris. Cave ergò, ne unquam, quod deliquisti, à memoria tibi excidat, aut aliqua oblivione peccata tua obliteres, &c.* 1.) Ad peccatorum *agnitionem.*

§. 111. 2.) *Ut à peccatis diligenter cavcamus.* Illa tot & tantas Salvatori nostro facessere molestias. Meritò igitur cane vitantur pejus & angue. Illa *gratis* remittuntur, meritò igitur à peccando inposterùm abstinetur, ne in vanum *gratiam* illam Dei receperimus, 2. Cor. VI, 1. *Sanus factus es* (ajebat Christus ad hominem ex 38. annotum ἀσθενείᾳ gratiâ suâ convalescentem,) *noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Eramus & nos peccato κακῶς ἔχοντες, Matth. IX, 12. ægritudine παντοδαπῶς affecti, Esa. I, 6. imò planè *in peccatis mortui*, Eph. II, 5. ac fusus est sanguis medici, & factus est medicamentum ægroti. *Ejus livore sanati sumus*, Esa. LIII, 5. *& vivificati*, Eph. II, 5. *Ambulemus igitur in luce*, 1. Pet. I, 7. opera *tenebrarum* fugientes, Rom. XIII, 12. *ne posteriora deteriora fiant prioribus*, 2. Pet. II, 20. 2.) Ad peccatorum *vitationem.*

§. 112. 3.) *Ut peccata condolenter remittamus.* Christus ex mera gratia nostra peccata remittit, illorum *non amplius recordatur*, quin potius *in profundum maris abjicit*, Mich. VII, 19. *decem millia talentorum* remittit, Matth. XVIII, 24. 27. *& chirographum delet, quod contra nos est*, Coloss. II, 14. simus igitur (& esse jure debemus) & hîc *imitatores Christi*, 1. Cor. XI, 1. Eph. V, 1. & in condonando proximi errata faciles, ita verè & fidenter DEo preces nostras offerre & dicere possumus: *Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debito-* 3.) Ad peccatorum *condonationem.*

debitoribus nostris, Matth. VI, 12. *si enim* (inquit Christus ibid. vers. 15.) *non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Confer Matth. V, 23. seqq. XVIII. vers. ult. Marc. XI, 25. 26.

Conclusio. §. 113. Vidimus igitur, quomodo in Oraculo nostro Christus crucifixus *ante oculos* Pauli verbo nobis sit *depictus*: Illum qui debito & dicto modo intuetur hîc in verbo & per fidem: videbit etiam olim in cœlesti gaudio per apertam speciem, 1. Cor. XIII, 12. *ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus: ecce quod erit in fine sine fine!* ut verbis Augustini *Lib. ult. de Civit. DEi, cap. ult.* hac vice concludamus.

CORONIS.

I.

Ex eo, quod *sangvis Christi* dicitur *ab omni iniquitate nos mundare*, 1. Joh. I, 7. Ebr. IX, 14. & *justificare* seu remittere peccata, Rom. V, 9. id quod *solius* DEi esse, Esa. XLIII, 25. asseritur, rectè cum B. Chemnitio *Libr. de duab. Nat. in Christo cap. XXI. XXIV.* concludimus, humanitati Christi per & propter unionem personalem attributa verè divina & infinita esse communicata. Confer Matth. IX, 2. 3. 6.

II.

Caput Esa. LXIII. usque ad vers. 7. & de *JEsu Christo*, & de ejus *passione*, passionisque glorioſissima cataſtrophe primariò agere, orthodoxè & convenienter dicitur, contra *Calvinum*, & alios, qui utrumque vel alterutrum negant.

dimus, idque patet ex collatione ver
mediatorium officium, sive ipsum
rem, negamus, cum *propter seipsu*
ἱλασμῷ) peccata se remittere dicat.
mur: *Cujus respectu* vel intuitu Je
ejus respectu loquens in hoc textu i
ctu officii mediatorii & propitiator
donat. Ergo respectu ejusdem
quens.

§. 20. Si Paræus excipiendo
לְמַעֲנִי *propter me, non esse propter me*
Ezech. XXXVI, 22. *propter nomen sa*
pter clementiam meam: Respondemu
ris & defatigationis sive passionis men
tuitum hîc non excludi. (*b*) Rursus
ea, quæ se invicem consequuntur &
me idem esse ac *propter clementiam*
cedimus, (& ita orthodoxè etiam
at propterea excludi Christi patient
quin invertendo totum concludimu
sericordia DEi extra & præter Chri
est habere locum, E. etiam h. l. ide
tisfactio includitur. *Neque remis*
desinit esse (respectu nostri) gratuita,
vatoris merito consistat, quæ sunt ve
par. I. pag. 776. apud quem plura
Confer etiam inferius §. 71.

§. 21. (3.) *Aliorum locorum*
tantùm evidentia producimus: 1. Psa
Sacrificium & munus noluisti, aures
& sacrificium pro peccato non postula
ce veni, in volumine libri scriptum
in Psalmo Christum loqui liquet e
mus autem parallelum esse locum
maximè: *Quemadmodum* enim Ps

erò ipsius
mediato-
fficii istius
gumenta-
condonat,
At respe-
cata con-
h. l. lo-

m phnseos
d potius, ut
oc est, pro-
enti labo-
, meriti in-
ponuntur
. *Propter*
eam, con-
us in h. l.)
nficiamur,
tia & mi-
llum pot-
eadem sa-
propterea
Christi Sal-
in *Anti-*
ento vide.

horum duo (3.) Aliorum locorum *collatio.*
ta habent:
holocaustum
ac dixi; ec-
&c. quo in
7. &c. dici-
textui vel
sitio fit in-
ter

the scale towards document
UB Rostock
Image Engineering Scan Reference Chart TE263 Serial No. 0933
Patch Reference numbers on UTT
Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn832079820/phys_0055